

Heidi Epäily ja Aura Hannu

Sophie Mannerheim

Henkilökuva ja elämäntyö suomalaisen sairaanhoidon kehittäjänä

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Sairaanhoitaja (AMK)

Hoitotyön koulutusohjelma

Opinnäytetyö

8.12.2015

Tekijä(t) Otsikko Sivumäärä Aika	Heidi Epäily, Aura Hannu Sophie Mannerheim - Henkilökuva ja elämäntyö suomalaisen sairaanhoidon kehittäjänä 39 sivua + 3 liitettä 8.12.2015
Tutkinto	Sairaanhoitaja (AMK)
Koulutusohjelma	Hoitotyön koulutusohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	Sairaanhoitaja
Ohjaaja(t)	Lehtori Marita Räsänen Lehtori Anna-Kaisa Pienimaa
<p>Opinnäytetyö on osa Metropolia Ammattikorkeakoulun Tukholmankadun toimipisteen Hoitotyön koulutuksen museon projektia, jonka tavoitteena on tuoda museolle näkyvyyttä sekä taltioida tietoa hoitotyön ja sen koulutuksen historian vaiheista. Opinnäytetyön tavoitteena oli kuvata vapaaherratar Sophie Mannerheimin elämänvaiheet sekä hänen urasta sairaanhoidon kehittäjänä.</p> <p>Opinnäytetyön tiedonkeruuvaiheessa käytössä oli kirjallisuutta, artikkeleita sekä valokuvia Sophie Mannerheimista. Suurin osa opinnäytetyössä olevasta valokuvamateriaalista on kuvattu itse. Opinnäytetyössä hyödynnettiin asiantuntijoilta, niin Hoitotyön koulutuksen museon vapaaehtoistyöntekijältä Inkeri Havulta kuin Lastenlinnan museonhoitajalta Ari Sintoselta, saatua tietoa. Lisäksi haastattelimme Sophie Mannerheimin koulun rehtori Marja-Liisa Autiota sekä apulaisrehtori Anna-Kaisa Lindqvistiä.</p> <p>Opinnäytetyössä selvisi, kuinka monella taholla Sophie Mannerheim on saanut elämänsä aikana olla osallisena, ja kuinka suuri vaikutus hänen urallansa on ollut sairaanhoidon kehittämiseen niin Suomessa kuin kansainvälisestikin. Sophie Mannerheimin vaiherikas elämä on ollut myös täynnä koettelemuksia, joiden kautta tästä sairaanhoidon uranuurtajasta on kasvanut vahva ja vaikutusvaltainen persoona. Sophie Mannerheim on toiminut muun muassa Helsingin Kirurgisen sairaalan ylihoitajattarena, Lasten Linnan perustajana, Mannerheimin Lastensuojeluliiton perustajajäsenenä, Suomen Sairaanhoitajataryhdistyksen puheenjohtajana sekä sairaanhoitajatarkoulutuksen johtajattarena. Hän on ollut myös kansainvälisesti aikansa suomalaisen sairaanhoidon keulakuva muun muassa toimiessaan Kansainvälisen sairaanhoitajatarliiton (ICN) puheenjohtajana. Sophie Mannerheimin aikaansaamat muutokset näkyvät edelleen jokapäiväisessä hoitotyössä. Tämän vuoksi on tärkeää, että tietoisuus Sophie Mannerheimin saavutuksista kasvaisi hoitotyön ammattilaisten keskuudessa.</p> <p>Opinnäytetyö luovutetaan Hoitotyön koulutuksen museon, Lastenlinnan museon sekä Sophie Mannerheimin sairaalakoulun käyttöön.</p>	
Avainsanat	Sophie Mannerheim, Mannerheimin lastensuojeluliitto, Lastenlinna, Hoitotyön koulutuksen museo, henkilökuva, sairaanhoidon koulutuksen historia

Author(s) Title	Heidi Epäily, Aura Hannu Sophie Mannerheim – Biography and her Work as a Developer of Nursing in Finland
Number of Pages Date	39 pages + 3 appendices 8 December 2015
Degree	Bachelor of Health Care
Degree Programme	Nursing and Health Care
Specialisation option	Nursing
Instructor(s)	Marita Räsänen, Lecturer Anna-Kaisa Pienimaa, Lecturer
<p>Our Bachelor's thesis was part of a project that belongs to Museum of Nursing, Public Health Nursing and Midwifery Education. The museum is located in Metropolia University of Applied Sciences' branch at Tukholmankatu, Helsinki. The purpose of the project is to bring visibility to the museum and also document information about the history of nursing and its education. The objective of our thesis was to write about the life of baroness Sophie Mannerheim and her career as a developer of nursing.</p> <p>We used a lot of literature, articles and photos to gather information. We took most of the photos used in this thesis ourselves. We also utilized the knowledge of volunteer worker Inkeri Havu from Museum of Nursing, Public Health Nursing and Midwifery Education and curator Ari Sintonen from the Museum of Children's Castle. In addition we interviewed principal Marja-Liisa Autio and assistant principal Anna-Kaisa Lindqvist from School of Sophie Mannerheim.</p> <p>We found that during her life Sophie Mannerheim contributed to several matters and had a great influence on the development of nursing in Finland and also internationally. Her eventful life had also many afflictions which made her a strong and influential person. Sophie Mannerheim has worked among other as a matron of Surgical Hospital in Helsinki, founding member of Children's Castle and Mannerheim League for Child Welfare, chairwoman of Nurses Association of Finland and as the head of nursing education. She has also been the forerunner of Finnish nursing when working as the president of International Council of Nurses. Unfortunately Sophie Mannerheim isn't known among the nurses and nursing students the present day, although the changes made by her are still seen in everyday nursing. Hence it is important to increase the knowledge of achievements of Sophie Mannerheim among those who practice nursing.</p> <p>Our Bachelor's thesis is to be handed to the use of Museum of Nursing, Public Health Nursing and Midwifery Education, Children's Castle and School of Sophie Mannerheim.</p>	
Keywords	Sophie Mannerheim, Mannerheim League for Child Welfare, Children's Castle, Museum of Nursing, Public Health Nursing and Midwifery Education, biography, history of education of nursing

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet	2
3	Opinnäytetyön työtavat ja menetelmät	3
3.1	Aikaisemmat julkaisut ja tutkimukset Sophie Mannerheimista	3
3.2	Aineiston keruu	3
3.3	Aineiston käsittely	4
3.4	Luotettavuus	6
3.5	Eettisyys	7
4	Sophie Mannerheimin elämänvaiheet	8
4.1	Lapsuus ja nuoruus	8
4.2	Aikuisikä – pankkineidistä sairaanhoitajaksi	10
4.2.1	Avioliitto	10
4.2.2	Florence Nightingalen opissa	11
4.2.3	Lapset Sophie Mannerheimin elämässä	12
4.3	Vanhemmalla iällä	13
4.4	Luonteenpiirteet	15
5	Sophie Mannerheimin työura	15
5.1	Kirurgisen sairaalan ylihoitajatar	15
5.2	Puheenjohtajana eri yhdistyksissä	18
5.2.1	Suomen Sairaanhoitajataryhdistys	18
5.2.2	I.C.N. ja Pohjoismaiden Sairaanhoitajien yhteistoiminta	19
5.2.3	Muut yhdistykset	20
5.3	Sota-aika	20
5.3.1	Ensimmäinen maailmansota 1914-1918	20
5.3.2	Suomen sisällissota 1918	21
5.4	Lasten terveyden edistäminen	21
5.4.1	Lastenlinna ja Kenraali Mannerheimin Lastensuojeluliitto	21
5.4.2	Lapset Kirurgisessa sairaalassa	24
5.5	Kirjailijan ura	25
5.6	Florence Nightingale -mitali	26
6	Sophie Mannerheim suomalaisen sairaanhoitotyön kehittäjänä	27

6.1	Sairaanhoitajattarien koulutuksen varhainen kehittäjä	27
6.1.1	Oppilaskoulu	27
6.1.2	Sairaanhoitajatarkoulutuksen uudistukset	28
6.1.3	Jatkokoulutuksia sairaanhoitajattarille	29
6.2	Helsingin yleisen sairaalan sairaanhoitajatarkoulutuksen johtajatar	30
7	Sophie Mannerheim tänä päivänä	31
7.1	Museot	31
7.2	Sophie Mannerheimin koulu	32
7.3	Juhlaraha	33
8	Pohdinta ja johtopäätökset	33
8.1	Opinnäytetyön julkaiseminen	34
9	Kiitokset	34
	Lähteet	36
	Kuvaluettelo	39
	Liitteet	
	Liite 1. Haastattelukysymykset	
	Liite 2. Tiedonhaku	
	Liite 3. Artikkelit	

1 Johdanto

Sophie Mannerheim oli aikansa sairaanhoitotyön merkittävä henkilö niin Suomessa kuin ulkomailla. Hän työskenteli useilla eri tahoilla, kuten Kirurgisen sairaalan ylihoitajattarena, sairaanhoitajatarkoulutuksen johtajattarena sekä Suomen Sairaanhoitajayhdistyksen puheenjohtajattarena. S. Mannerheim sai aikaan useita parannuksia maamme sairaanhoitoon liittyen. Tärkeitä saavutuksia olivat muun muassa lasten aseman paraneminen Lastenlinnan ja Kenraali Mannerheimin Lastensuojeluliiton perustamisen johdosta. S. Mannerheimin ansiosta myös Suomen sairaanhoitajatarkoulutus piteni kolmivuotiseksi entisestä kuuden kuukauden koulutusjaksosta. Sophie Mannerheimille myönnettiin ensimmäisenä suomalaisena Kansainvälisen Punaisen Ristin Florence Nightingale -mitali vuonna 1925 hänen elämäntyöstään sairaanhoidon parissa sekä Suomessa että kansainvälisellä tasolla.

Opinnäytetyömme on osa Metropolia Ammattikorkeakoulun Tukholmankadun toimipisteen Hoitotyön koulutuksen museon projektia, jonka tavoitteena on tuoda museolle näkyvyyttä sekä taltioida tietoa hoitotyön ja sen koulutuksen historian vaiheista. Työmme sai idean vuonna 2015 valmistuneesta Anne Kuninkaan ja Minni Ojalan opinnäyttyöstä Florence Nightingale -mitali: opintomatka Florence Nightingale –museoon (Kuningas – Ojala 2015). Työn Sophie Mannerheimista kertova kappale herätti mielenkiintomme aihetta kohtaan ja halusimme saada tietää lisää hänen henkilöhistoriastaan ja uransa saavutuksista. Opinnäytetyömme on ensimmäinen Hoitotyön koulutuksen museon projektin opinnäytetyö Sophie Mannerheimista henkilökuvana.

Opinnäytetyö aloitettiin tiedonkeruulla useista eri lähteistä, kuten Sophie Mannerheimista kertovista elämänkerroista ja artikkeleista. Keräsimme tietoa myös Kansallisarkistosta, jossa saimme käyttöluvan Stig Jägerskiöldin arkistoon. Vierailimme Lastenlinnan museossa, jossa museonhoitaja Ari Sintonen kertoi Lastenlinnan historiasta sekä varmisti opinnäytetyön tietojen oikeellisuuden. Lisäksi haastattelimme Sophie Mannerheimin koulun rehtori Marja-Liisa Autiota ja apulaisrehtori Anna-Kaisa Lindqvistiä. Keräsimme ja analysoimme tietoa läpi opinnäytetyöprosessin hyödyntäen historiallis-kvalitatiivista tutkimusmetodia. Lisäksi tarkastelimme työtä objektiivisesti koko tutkimusprosessin ajan. Opinnäytetyön toteutusvaiheen loppupuolella työn tietoja tarkisti Hoitotyön koulutuksen museon vapaaehtoistyöntekijä Inkeri Havu.

2 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on kuvata Sophie Mannerheimin aikaansaamia saavutuksia sairaanhoitajana ja hoitotyön kehittäjänä sekä valottaa tarkemmin hänen elämäänsä. Tavoitteenamme oli lisätä tämän päivän sairaanhoitajien sekä alan opiskelijoiden tietoisuutta Sophie Mannerheimista. Opinnäytetyön kirjoitimme hänen elämästään sairaanhoidon näkökulmasta.

Sairaanhoitajakoulutus on siirtymässä Tukholmankadulta uudelle kampukselle Myllypuuroon, jolloin Hoitotyön koulutuksen museon tulevaisuudesta ei ole vielä varmuutta. Tämän vuoksi on tärkeää hyödyntää vielä käytettävissä olevaa museon materiaalia, ja taltioida tietoa esimerkiksi näin opinnäytetyön muodossa. Sophie Mannerheimin perinnettä hoitotyön pioneerina ylläpidetään kyseisessä museossa, jossa ovat muun muassa hänen ylihoitajattaren pukunsa kopio, valokuvia sekä kirjoituksia hänestä. Nämä aikalaislähteet kuvaavat Sophie Mannerheimin ajan hoitajakulttuuria, ja toivomme, etteivät ne häviäisi sairaanhoitajakoulun yhteydestä, jotta tämän suomalaisen sairaanhoidon historian moniosaajan elämäntyö unohtuisi. Uskomme, että Sophie Mannerheimin uteliaisuus ja uskaliaisuus hoitotyön kehittämisessä, varma ote johtamisessa, sekä sydämellisyys ja syvä ammattitaito sairaanhoitajana voivat antaa myös tänä päivänä hänestä merkityksellisen esikuvan sairaanhoitajille ja alan opiskelijoille.

Opinnäytetyön tärkeyttä lisää se, että Sophie Mannerheim on henkilö, joka ansaitsee muistamista ja arvoistaan tunnustusta. Tuomme opinnäytetyöllämme Sophie Mannerheimin elämäntyöstä uusia näkökulmia esiin sekä yhtymäkohtia nykypäivän sairaanhoitoon. Suomalaisen sairaanhoidon historiallisesti merkittävät henkilöt ovat jääneet hyvin vähälle huomiolle nykypäivänä. Esimerkiksi tämän päivän hoitotyön koulutusohjelmassa kerrotaan jonkin verran sairaanhoitotyön kehittäjästä Florence Nightingalesta, mutta alan opiskelijoiden tulisi saada tietää myös Sophie Mannerheimin, Suomen oman Florence Nightingalen perustaman koulun kasvatin elämäntyöstä hoitotyön parissa.

3 Opinnäytetyön työtavat ja menetelmät

3.1 Aikaisemmat julkaisut ja tutkimukset Sophie Mannerheimista

Sophie Mannerheimista on aiemmin julkaistu muutamia kirjoja. Ensimmäisen kirjoista on Berta Edelfeltin kirjoittama, vuonna 1932 julkaistu Sophie Mannerheim – en levnadsteckning. Teos on käännetty myös suomeksi; Sophie Mannerheim – elämäkuvauus. (Edelfelt 1932.) Tyyni Tuulio on kirjoittanut kirjan Vapaaherratar Sophie Mannerheim: ihminen ja elämäntyö. Kirja on ilmestynyt vuonna 1948 ja se on käännetty sekä ruotsiksi että englanniksi. (Tuulio 1948.) Marianne Tallberg on julkaissut vuonna 1981 teoksen Sophie Mannerheim: en historisk beskrivning och analys av hennes verksamhet inom sjukvården och sjuksköterskeutbildningen åren 1904-1928 (Tallberg 1981).

Edellä mainittujen teosten lisäksi Sophie Mannerheimista on julkaistu artikkeleita ja hänet mainitaan useassa eri lähteessä. Julkaistut kirjat ja artikkelit käsittelevät hänen elämänsä ja työtään. Lisäksi Sophie Mannerheimiin liittyvää Lastenlinnan, Suomen Sairaanhoidajatyhdistyksen sekä Helsingin sairaanhoito-opiston historiasta kertovaa kirjallisuutta on melko paljon.

3.2 Aineiston keruu

Opinnäytetyömme on muodoltaan monimuotoinen. Työmme sisältää tekstin lisäksi valokuvamateriaalia, jonka olemme itse suurimmaksi osaksi taltioineet. Valokuvat otimme Hoitotyön koulutuksen museossa, Lastenlinnan museossa sekä Kansallisarkistossa. Valokuvissa näkyvät muun muassa itse Sophie Mannerheim, hänen ylihoitajattaren univormunsa sekä Tukholmankadun pisteen Sophie Mannerheim -sali.

Meillä oli käytössämme Sophie Mannerheimista kertovaa kirjallisuutta sekä artikkeleita ja vanhoja valokuvia. Opinnäytetyössämme käytimme hyödyksi Metropolian Tukholmankadun toimipisteen Hoitotyön koulutuksen museota sekä sen materiaaleja. Museossa perehdyimme muun muassa Mannerheimin Lastensuojeluliiton sekä Suomen Sairaanhoidajatyhdistyksen historiasta kertovaan kirjallisuuteen. Hyödynsimme myös museon vapaaehtoistyöntekijä Inkeri Havun asiantuntijuutta aiheesta. Käytimme opinnäytetyössämme myös Lastenlinnan sekä Suomen sairaanhoidon ja sen koulutuksen historiaan liittyvää kirjallisuutta.

Kirjallisuutta etsiessämme käytimme tiedonhakuun Cinahl-, Duodecim-, Medic-, Suomen Lääkärilehti- ja Theseus-tietokantoja (kts. liite 2). Hakusanoina käytimme muun muassa ”Sophie Mannerheim”, ”Lastenlinna” ja ”Sairaanhoidtajaryhdistys”. Theseuksesta ei löytynyt itse Sophie Mannerheimia käsitteleviä opinnäytetöitä, vaikka hänestä kerrotaankin useissa muita aiheita käsittelevissä töissä. Haimme kirjallisuutta myös Kansalliskirjastosta, Helkasta ja Metcatista.

Kävimme Kansallisarkistossa tiedonhaun merkeissä. Kansallisarkistossa saimme käyttöluvan Stig Jägerskiöldin arkistoon. Stig Jägerskiöld, oikeustieteen professori ja historioitsija, oli Sophie Mannerheimin sukulainen. Hän on tutkinut Mannerheimin suvun historiaa. Hän on muun muassa kirjoittanut C.G.E. Mannerheimin elämäkerran ja pitänyt hallussaan Mannerheimin suvun jäämistöä, kunnes se on luovutettu Kansallisarkistolle. (Tarkiainen 2004.) Arkisto sisälsi muun muassa lukuisia alkuperäisiä kirjoituksia sekä postikortteja Sophie Mannerheimin ja hänen tuttavapiirinsä välisestä kirjeenvaihdosta. Arkistosta löytyi myös useita sanomalehtileikkeitä, aikakauslehtiä sekä valokuvia Sophie Mannerheimiin liittyen.

Vierailimme lisäksi Mechelininkadulla sijaitsevassa Sophie Mannerheimin koulussa sekä Lastenlinnan museossa, joissa molemmissa haastattelimme henkilökuntaa. Sophie Mannerheimin koulussa haastattelimme rehtori Marja-Liisa Autiota sekä apulaisrehtoria Anna-Kaisa Lindqvistiä. Lastenlinnan museossa tiedonantaja saimme museonhoitaja Ari Sintoselta, joka oli tärkeimpiä yhteistyökumppaneitamme opinnäytetyön teossa. Haastatteluissa käytimme apukysymyksiä haastattelujen runkona. Näiden kysymysten ohella teimme tarpeen tullen myös lisäkysymyksiä haastateltavillemme. Haastattelut etenivät kuitenkin enemmän vapaan keskustelun muodossa. Haastattelut apukysymysten avulla vapaana keskusteluna on tyypillinen ja usein käytetty haastattelumuoto (Tallberg 2006: 194).

3.3 Aineiston käsittely

Opinnäytetyössämme hyödynsimme historiallis-kvalitatiivista tutkimusmenetelmää, jossa tärkeässä roolissa on lähteiden kriittinen arviointi. Historiaa tutkivalle tärkein käytettävä aineisto on kirjallinen jäämistö. Opinnäytetyössämme käytimme sekä yksityistä että julkista jäämistöä. Yksityinen jäämistö sisältää esimerkiksi yksityiskirjeitä, muistelmia sekä muistiinpanoja. Julkisessa jäämistössä aineistona on muun muassa kirjoja, sanomalehtiä sekä esitteitä. (Tallberg 2006: 197.) Lähteet jaetaan lisäksi primaari- ja

sekundäärilähteisiin. Käytimme lähdemateriaalina kirjallisten lähteiden lisäksi esineitä, valokuvia ja haastatteluja. Käyttämistämme lähteistä osa oli primäärilähteitä, kuten kirjeet ja lehtileikkeet, joista teimme havaintomme suoraan alkuperäislähteestä. Osa lähteistä oli sekundäärilähteitä, joissa tieto oli kerran tai useammin siirretty alkuperäislähteestä. (Historiallinen analyysi 2015.)

Aineistoa läpikäydessämme erotimme Sophie Mannerheimin elämän ja uran kannalta oleelliset asiat. Kirjoitimme näistä tapahtumista yhteenvetoja jäsentämällä niitä loogiseen järjestykseen, jotta henkilökuva olisi mahdollisimman kronologinen. Jäsenimme samankaltaiset tapahtumat, kuten sairaanhoitajatarkoulutukseen tai lasten terveyden edistämiseen liittyvät tapahtumat, yhteisten otsikoiden alle. Näin opinnäytetyö on lukijalle selkeämpilukuinen. Pääotsikoiksemme nimesimme Sophie Mannerheimin elämänvaiheet, Sophie Mannerheimin työura, Sophie Mannerheim suomalaisen sairaanhoidon kehittäjänä ja Sophie Mannerheim tänä päivänä. Näiden alle muodostui useita alaotsikoita. Opinnäytetyössämme reflektoimme jo aiemmin julkaistua materiaalia. Osa käyttämistämme kirjallisuudesta oli kaunokirjallisuutta tai sen tavoin kerronnallista. Näistä lähdemateriaaleista pyrimme löytämään Sophie Mannerheimin elämään liittyvän asiantiedon ja arvioimaan sitä kriittisesti. Kaunokirjallisuutta käytettäessä lähdekritiikki on erityisen tärkeää. Sitä käsiteltäessä tulee ottaa huomioon, että kirjoittaja on saattanut antaa subjektiivisten näkemystensä vaikuttaa julkaisun sisältöön. Täysi objektiivisuus aineiston tulkinnassa ja tulosten kirjoittamisessa on kuitenkin mahdotonta. (Kalela 2000: 90; Tallberg 2006: 195.)

Sovelsimme opinnäytetyössämme sisällönanalyysia, jonka avulla voidaan analysoida dokumentteja objektiivisesti ja järjestelmällisesti. Käytössämme olevat dokumentit olivat kirjoja, artikkeleita sekä haastatteluja. Sisällönanalyysin avulla tutkittavasta ilmiöstä saatiin kuvaus tiivistetyssä muodossa. (Tuomi – Sarajärvi 2009: 103.) Esimerkiksi Sophie Mannerheimista kertovissa elämänkerroissa sisällönanalyysi oli hyödyllinen työtapa. Opinnäytetyö aloitettiin jäsentämällä halutut aihealueet ensin otsikoiksi, joiden alle kerättyä tietoa muokattiin koko prosessin ajan. Samalla tietoa analysoitiin ja sen oikeellisuutta varmistettiin useista eri tietolähteistä, kuten kirjoista, artikkeleista ja tiedonannoista. Osa käyttämistämme lähteistä oli ruotsinkielisiä, joita suomeksi kääntäessämme käytimme eri sanakirjoja, muun muassa MOT-sanakirjaa. Näin saimme lähteet suomennettua mahdollisimman virheettömästi.

3.4 Luotettavuus

Historiantutkimuksen tutkimusmenetelmissä tulee aina käyttää lähdekritiikkiä. Lähteiden valinta, käyttö sekä tulkinta tulee suorittaa kriittisesti. (Kalela 2000: 163.) Näin varmistetaan lähteiden luotettavuus. Lähteitä läpikäydessämme käytimme koko opinäytetyöprosessin ajan sekä ulkoista että sisäistä lähdekritiikkiä. Ulkoinen lähdekritiikki pyrkii selvittämään lähteen tehtävää ja asemaa menneisyydessä. Tällöin pohditaan lähteen alkuperää ajallisesti sekä paikallisesti. Tarkoituksena on selvittää lähteen oikeellisuus. Sisäistä lähdekritiikkiä käytettäessä pyritään selvittämään, miten lähteen asema menneisyydessä on voinut vaikuttaa lähteen sisällön aitouteen. Sisäisen lähdekritiikin tavoitteena on selvittää, miten lähde vastaa oman aikansa todellisuutta. Sitä käytettäessä pyritään varmistamaan tutkimuksen luotettavuus. On oltava varma, että lähdeä käyttäessä ymmärtää sen sisällön ja merkityksen. Ulkoinen ja sisäinen lähdekritiikki riippuvat toisistaan ja niitä on käytettävä yhdessä, jotta voidaan arvioida lähteen luotettavuutta. (Kalela 2000: 93; Tallberg 2006: 198-199.)

Henkilökuva ja elämäntyön kuvaaminen ovat aiheena haasteellisia, sillä tapahtuneiden asioiden saaminen oikeaan aikajärjestykseen useaa eri lähdeä apuna käyttäen vaatii tarkkuutta. Opinäytetyömme luotettavuutta lisäsi se, että useissa eri lähteissä oli täsmäviä tietoja ja vuosilukuja. Lisäksi Hoitotyön koulutuksen museon vapaaehtoistyöntekijä Inkeri Havu auttoi tietojen oikeellisuuden tarkistamisessa. Lastenlinnaan liittyvien tietojen tarkistamisessa auttoi Lastenlinnan museonhoitaja Ari Sintonen. Kaunokirjallisuutta ja sen tavoin kirjoitettua kirjallisuutta käyttäessämme tarkastelimme niiden sisältöä erityisen kriittisesti niin, että molemmat osapuolet tulkitsivat tekstin samalla tavoin. Kääntäessämme ruotsinkielistä lähdekirjallisuutta suomeksi käytimme apuna erilaisia ruotsi-suomi-sanakirjoja, jotta käännöksistä tulisi mahdollisimman luotettavia. Opinäytetyön luotettavuutta lisäsi lisäksi se, että molemmat päädyimme samoihin käännöksiin.

Sophie Mannerheimin koulun rehtori Marja-Liisa Aution ja apulaisrehtori Anna-Kaisa Lindqvistin haastattelun tekemisessä valmiiksi laaditut haastattelukysymykset (kts. liite 1) sekä haastattelusta kirjoitetut muistiinpanot auttoivat tiedon taltioimisessa jälkepäin. Luotettavuutta haastattelun teossa lisäsi se, että toinen haastatteli ja toinen kirjoitti muistiin haastateltavien vastaukset. Tällöin haastattelu eteni sujuvasti, ja Sophie Mannerheimin kouluun liittyvät vastaukset saatiin tarkemmin taltioitua.

Opinäytetyö työstettiin alusta loppuun saakka parityönä. Työn sisältöä tarkastelivat lisäksi asiantuntija ja vapaaehtoistyöntekijä Inkeri Havu Hoitotyön koulutuksen museos-

ta sekä Lastenlinnan museonhoitaja Ari Sintonen. Tämä lisää opinnäytetyön luotettavuutta, sillä useampi eri henkilö on vaikuttanut sen tekoon, jolloin työ ei ole vain yhden ihmisen näkökulma asioista. Opinnäytetyötä ohjasivat lehtorit Marita Räsänen ja Anna-Kaisa Pienimaa.

3.5 Eettisyys

Historiantutkimuksen eettisenä peruslähtökohtana on pyrkimys tehdä oikeutta tutkimuksen kohteille. Tulokset tulee esittää oikeudenmukaisesti ihmisarvoa kunnioittaen. (Hirsjärvi – Remes – Sajavaara 2012: 25.) Ne eivät saa olla perustelemattomia tai ristiriidassa keskenään. Omin sanoin kirjoittaessamme teimme koko opinnäytetyöprosessin aikana oikeutta tutkimuskohteille sekä esitimme työn tulokset mahdollisimman johdonmukaisesti ja selkeästi. Näin yksittäiset lauseet eivät ole ristiriidassa keskenään, ja kokonaisuus on uskottava. (Kalela 2000: 55, 162-163.) Kirjoitimme Sophie Mannerheimin elämästä sekä hänen saavutuksistaan kunnioittavasti, esittäen ne arvokkaasti, kuitenkin ylistämättä. Omin sanoin kirjoittamiseen liittyy kuitenkin aina riski tahattomasta anakronismista. Anakronistisesti tutkimuskohdetta tarkastellaan vieraan kulttuurin käsittein, esimerkiksi nykyajan ajatusmalleja ja käsitteitä käyttäen. Tämä saattaa haitata oikeuden tekemistä tutkimuskohteille. Opinnäytetyötä tehdessämme pyrimme tulkitsemaan tutkimuskohteita niiden aikakauden maailmankuvaa hyödyntäen, käyttämättä nykyajan eri käsityksiä ja ajatuksia menneestä ajasta. (Kalela 2000: 83-84, 105-110.)

Sopimus yhteistyöstä Hoitotyön koulutuksen museon kanssa astui voimaan saadesamme opinnäytetyön aiheen työstettäväksemme. Haastattelemllemme henkilöille kerroimme haastattelun alussa opinnäytetyön taustan ja tarkoituksen. Heiltä pyydettiin kirjallinen suostumus haastatteluun sekä heidän nimiensä käyttämiseen työssä. Haastateltavat henkilöt saivat myös lukea heitä koskevat osiot ennen työn julkaisua ja ehdottaa muutoksia, mikäli niin halusivat. (Laki lääketieteellisestä tutkimuksesta 488/1999 § 6; Leino-Kilpi 2012: 368.)

Opinnäytetyössä käytetyistä kuvista otimme suurimman osan itse. Tekijänoikeuslain mukaan kuvan ottajalla on tekijänoikeudet itse ottamiinsa valokuviin (Tekijänoikeuslaki 404/1961 § 1). Yksi kuvistamme (kuvio 2) on tekijänoikeuksiltaan tuntematon, mutta iältään jo yli 70 vuotta vanha, jolloin tekijänoikeudet siihen eivät ole enää voimassa

(Tekijänoikeuslaki 404/1961 § 43). Näin ollen tekijänoikeuslakia ei rikottu eikä suostumusta kuvien käyttöön tarvittu.

4 Sophie Mannerheimin elämänvaiheet

4.1 Lapsuus ja nuoruus

Eva Charlotta Lovisa Sophie Mannerheim syntyi 21.12.1863 Helsingissä. Perheeseen kuuluivat vanhemmat, tilanomistaja sekä liikemies, kreivi Carl Robert Mannerheim ja Hedvig Charlotta Helene von Julin, sekä seitsemän lasta, Sophie mukaan lukien. S. Mannerheim oli perheen esikoinen, ja hänellä oli neljä veljeä sekä kaksi siskoa (kuviot 1 ja 2). Myöhemmin, vuonna 1884, hän sai vielä sisaruksen isän uudesta avioliitosta. Veli Carl Gustaf Emil Mannerheim, pojista ensimmäinen, oli S. Mannerheimille sisaruksista läheisin. Heidän välilleen syntyi jo lapsuudessa vahva ja luottamuksellinen side, joka kesti läpi elämän. Tämä lämmin suhde välittyi myös sisarten välisessä kirjeenvaihdossa. (Oranen 2011; Tallberg 1999: 81; Tuulio 1948: 23.)

Sophie Mannerheim syntyi yhteiskunnan ylimpiin ja hyväosaisimpiin kuuluvaan perheeseen. Äidinkielenään perhe puhui ruotsia. Suurimman osan lapsuusajastaan S. Mannerheim vietti perheineen Louhisaaren sukukartanossa, jonka hänen isänsä oli perinyt. (Tuulio 1948: 23-34, 116.) Sophie Mannerheim aloitti koulunkäyntinsä kotiopetuksessa. Vuosina 1878-79 hän opiskeli Helsingissä sijaitsevassa ruotsalaisessa tyttökoulussa, joka tunnettiin arvostettuna oppilaitoksena. (Tuulio 1948: 50-51.)

Isän Carl Robert Mannerheimin lähdettyä Pariisiin vuonna 1879 maanviljelysten epäonnistuessa, oli muun perheen vaikea jäädä suureen Louhisaaren kartanoon asumaan. Tällöin he muuttivat Sällvikiin, Tammisaaren lähelle. Sophie Mannerheim siirtyi Tukholmaan tyttökouluun vuonna 1880, mutta palasi vuotta myöhemmin takaisin Suomeen äitinsä kuoltua sydänhalvaukseen. (Tuulio 1948: 53-55.) Sophie Mannerheimin koulunkäynti oli hajanaista, sillä äitinsä kuoleman jälkeen hän joutui nuoresta iästään huolimatta huolehtimaan pienemmistä sisaruksistaan. Perheen sisarusten välit olivat S. Mannerheimille tärkeä asia, ja hän pyrki pitämään ne läheisinä, vaikka vanhemmat olivatkin poissa. (Havanto ym. 1989: 42; Tuulio 1977: 31.)

Kuvio 1. Sophie Mannerheim ja nuorempi sisarensa Eva Sparre-Mannerheim. Kuva Lastenlinnan museosta. (Epäilyks ja Hannu 2015.)

Kuvio 2. Sophie Mannerheim nuorempien sisarustensa keskellä. (http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Mannerheim_siblings.jpg)

4.2 Aikuisikä – pankkineidistä sairaanhoitajaksi

Aikuisikänsä alussa vuonna 1882, Sophie Mannerheim palasi takaisin Tukholmaan, tällä kertaa opettajatarkurssille Åhlinin kouluun. Kurssin jälkeen hän työskenteli koti-opettajattarena sekä Tukholmassa että Suomessa, jonne palasi vuonna 1885. (Tuulio 1948: 56-60.) Tämän jälkeen hän toimi puhtaaksikirjoittajan tehtävissä tullihallituksessa (Tallberg 1999: 81). Pankkivirkailijana S. Mannerheim työskenteli Suomen Yhdyspankissa (Föreningsbanken) vuosina 1887-1893. (Louhisto 2015.) Pankkineidin vuodet hän asui yhdessä sisarustensa Eva ja Carl Mannerheimin kanssa Helsingissä yhteisessä asunnossa. Eva Mannerheimin mentyä naimisiin, muuttivat Carl ja Sophie Mannerheim toiseen asuntoon, jossa he asuivat yhdessä S. Mannerheimin avioitumiseen saakka. (Korppi-Tommola 2015; Tuulio 1948: 64-72.)

Sophie Mannerheim puhui äidinkieltänsä ruotsin lisäksi sujuvasti ranskaa ja englantia, välttävästi saksaa sekä jonkin verran suomea (Tuulio 1948: 73). Hänen harrastuksiaan olivat käsityöt, kudonta sekä puutyöt. Vapaa-ajallaan S. Mannerheim kävi usein tanssimassa sekä katsomassa teatteriesityksiä. Hän myös itse näytteli amatööriteatterissa. (Tallberg 1999: 82.) Vuodesta 1894 alkaen hän työskenteli isänsä omistamassa liikkeessä avioitumiseensa asti. Sairaanhoitajan ammattia S. Mannerheim ei noihin aikoihin voinut vielä kuvitellakaan omakseen. Hän ei tuolloin voinut sietääkään sairauksia tai haavoja. (Tuulio 1948: 62-63, 70.)

Hän oli pitkä ja hoikka, hänellä oli tuhkanvaalea tukka ja ylhäinen, terhakka pikkuprofiili. Hän muistutti mielestämme jotakin englantilaista naisenkuvaa: pieni pää, kirkaat silmät, hipiä hieno ja valkoinen kuin ruusunlehdet, yksinkertainen, mustavalkoinen puku, jota hän kantoi kuin prinsessa. (Edelfelt 1932.)

4.2.1 Avioliitto

Sophie Mannerheim ja kamariherra Hjalmar Linder (1862-1921) kihloutuivat vuoden 1896 toukokuussa ja avioituivat jo kaksi kuukautta myöhemmin. Pariskunta asettui yhdessä asumaan Lohjalle. Avioliitto kesti kuitenkin vain alle kolme vuotta ja päättyi virallisesti 20. huhtikuuta 1899. Avioliiton kompastuskivinä pidetään kahden voimakkaan persoonan luonteiden kohtaamista sekä lapsettomuutta. S. Mannerheim ei myöskään koskaan täysin sopeutunut hienostoelämäntyyliin monine palvelijoineen, kokien itsensä tarpeettomaksi. Avioliiton kariuduttua kumpikaan osapuoli ei mennyt enää uusiin naimisiin. (Koskinen 2005: 129-137; Tuulio 1948: 74, 79-83.) Sophie Mannerheim lähti eron

jälkeen Ruotsiin hoitamaan hermojaan ja etsimään uusia kiinnostuksen kohteita elämälleen (Tallberg 1999: 83).

4.2.2 Florence Nightingalen opissa

Voimme sitä paitsi ajatella, että Sophie Mannerheim oli kärsinyt koulunkäyntinsä hajanaisuudesta, ja kun hän nyt, jo 35-vuotiaana, valitsi uuden elämänuran, hän tietenkin halusi saada mahdollisimman hyvän valmennuksen. Englanti hämötti Florence Nightingalen elämäntyön jälkeen luvattuna maana jokaisen sairaanhoitoon antautuvan mielessä. (Tuulio 1948: 86.)

Avioliittonsa päätyttyä Sophie Mannerheim lähti 35-vuotiaana vuonna 1899 sairaanhoitajatarkouluun Englantiin, Florence Nightingalen vuonna 1860 perustamaan Nightingale Training School for Nurses -oppilaitokseen, joka toimi St. Thomas Hospital -sairaalan tiloissa Lontoossa. Kyseinen sairaala oli aikansa arvostetuimpia. S. Mannerheimin elämäntilanne oli ulkomaille lähtiessä kokonaisvaltaisesti heikko, ja hän halusi aivan uudenlaisen elämän Englantiin lähdettyään. Hän oli kyllästynyt pankkineidin sekä hienostorouvan toimeentuloon elämään ja lähti etsimään uusia haasteita. (Havanto ym. 1989: 42; Tuulio 1948: 85-90.)

Ennen opintojen virallista alkamista, Sophie Mannerheim oli niin sanotulla koekuukaudella. Hänen saatuaan tästä tyydyttävän raportin, sairaanhoitajatarkoulun ylihoitajatar Miss Gordon varmisti opiskelupaikan, ja Sophie Mannerheim pääsi varsinaiseksi oppilaaksi. Sisäänpääsyn ehtona ylihoitajatar vaati, ettei S. Mannerheim saisi koko opiskeluaikanaan paljastaa olevansa eronnut, sillä kyseistä siviilisäätyä ei aikanaan katsottu hyvällä. Tällöin Sophie Mannerheim otti käyttöönsä arvonimen vapaaherratar (eng. Baroness), johon hän oli saanut oikeuden mentyään naimisiin. Nimitystä vapaaherratar sai käyttää niin avioliitossa kuin naimattomana. (Havanto 1989: 42; Tuulio 1977: 33.) Opetuksen aikana Sophie Mannerheim kuului niin sanottuun erityisryhmään (Special Probationer), jossa opetettiin perusaineiden lisäksi kirurgista- ja sisätautien sairaanhoitoa sekä luonnontieteitä. Nämä opinnot maksoivat 52 puntaa muiden oppilaiden maksaessa vain 30 puntaa omista opinnoistaan. (Sorvettula 1998: 51-52.)

Nightingale Training School for Nurses -oppilaitoksen oppilaat asuivat sairaala-alueen tiloissa, jossa he sekä opiskelivat että harjoittelivat hoitotyötä käytännössä. Opiskeluaikansa ensimmäisenä vuotena Sophie Mannerheim ehti työskennellä naisten ja miesten kirurgisilla osastoilla sekä naisten gynekologisella- ja sisätautiosastolla. Ensimmäisen vuoden jälkeen hänestä tuli alihoitajatar. (Sorvettula 1998: 52; Tuulio 1948: 95-96.) Opinnot veivät paljon aikaa ja olivat raskaita. Päivät kestivät aamukuudesta puoli yh-

deksään illalla, lukuun ottamatta sunnuntaisin olevaa kolmen tunnin vapaahetkeä. Vapaapäivä oli vain kerran kuussa. S. Mannerheimin terveys ei myöskään ollut parhain mahdollinen opiskeluvuosien aikana. (Edelfelt 1932: 74-75; Sorvettula 1998: 52-53; Tuulio 1948: 96-97.)

Ennen valmistumistaan Sophie Mannerheim sai työkokemusta myös lasten-, suolistotautien- sekä tarttuvien tautien osastoilta. Hän pääsi myös vastaamaan sairaanhoitajatakkoulun oppilaskodista sen johtajan ollessa lomalla. Sophie Mannerheim valmistui sairaanhoitajaksi kiitettävällä päästötodistuksella vuonna 1902, jonka jälkeen hän työskenteli Englannissa hetken aluesairaanhoitajana ennen paluutaan Suomeen. (Korppi-Tommola 2015; Tallberg 1999: 83; Tuulio 1948: 98.)

4.2.3 Lapset Sophie Mannerheimin elämässä

Suomeen palattuaan vuonna 1902 sairaanhoitajatakkoulun päätyttyä, Sophie Mannerheim hakeutui ensimmäiseen sairaanhoitajattaren työhönsä kesäparantolaan, Tenholan Högsandiin. Potilasryhmänä olivat imusolmuketuberkuloosia sairastavat lapset. Paikka teki S. Mannerheimiin hoitajana vaikutuksen, ja lasten olojen parantaminen näkyikin vahvasti hänen elämäntyössään sairaanhoitajana tästä eteenpäin. Lopetettuaan työt parantolassa, S. Mannerheim otti mukaansa uuteen Porvoon kotiinsa kaksi potilasta; lapset Arne Ahlgrenin ja Väinö Villgrenin. Sophie Mannerheim toimi poikien huoltajana vuosikausia eteenpäin. (Forsius 1997: 1361.)

Väinö Villgren oli huoltajuussuhteen alkaessa 13-vuotias, raajoistaan halvaantunut liikuntakyvytön poika. Hän kuoli 32-vuotiaana, jonka jälkeen Sophie Mannerheim kuvasi hänen elämänsä kirjassaan Väinö: ett livsöde. Nuorempi pojista oli Arne Ahlgren, joka oli parantolaan saapuessaan vasta kaksivuotias sylilapsi. Arne parani sairaudestaan. Sophie Mannerheim kustansi Arnelle kasvatuksen lisäksi puutarhurin opinnot, ja tässä ammatissa Arne pysyi koko elämänsä. S. Mannerheimin ollessa Kirurgisen sairaalan ylihoitajattarena, asui Arne monen vuoden ajan hänen läheisyydessään, sairaalan vahimestarin luona. Sophie Mannerheim oli mukana molempien poikien elämässä loppuun asti. (Edelfelt 1932: 88-89; Tuulio 1948: 104-106, 130.)

Myöhemmällä iällä, oltuaan jo pitkään Helsingin Kirurgisen sairaalan ylihoitajattarena, Sophie Mannerheim ryhtyi kasvatustaikiksi myös yhdelle sairaalan lapsipotilaalle, Mimmi Davidssonille. Tyttö sairasti luutuberkuloosia, josta parannuttuaan Sophie pyrki aut-

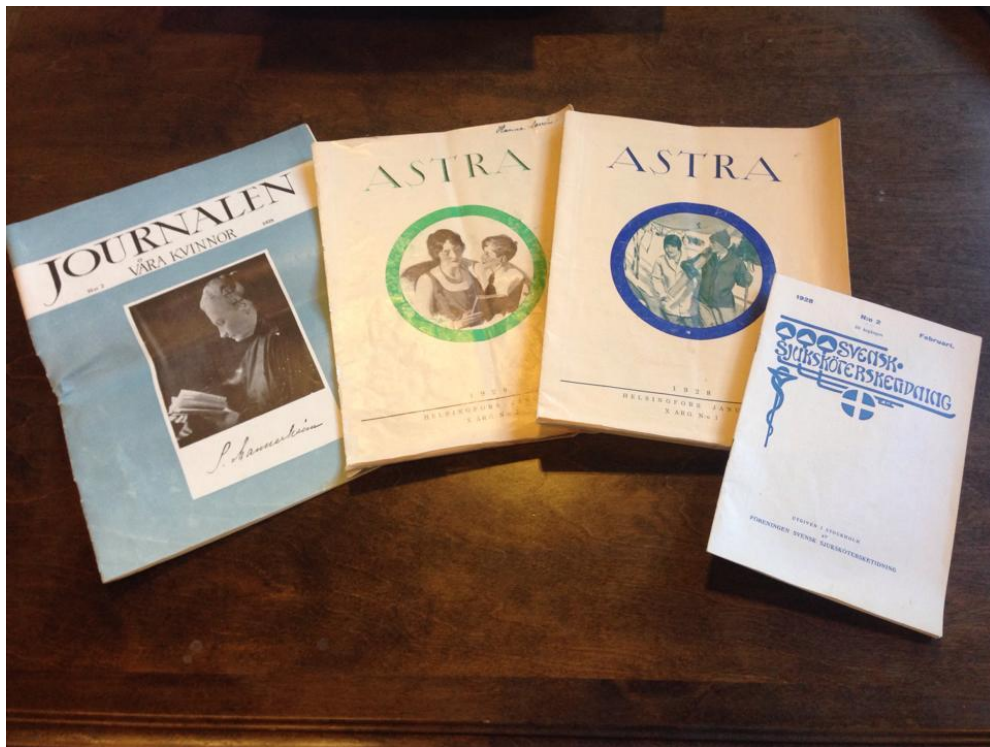
tamaan häntä edistymään opinnoissa ja muussa elämässä. Sophien huolenpidosta huolimatta, Mimmi kuitenkin sairastui keuhkotuberkuloosiin, jonka seurauksena hän menehtyi vuoden 1917 lokakuussa. S. Mannerheim otti tämän raskaasti, mutta kuten aina, kätki surunsa. (Tuulio 1948: 199-202.)

Lapset ja heidän pärjäämisensä olivat Sophie Mannerheimin sydäntä lähellä, vaikka hän ei koskaan saanutkaan omia lapsia. Huoltajana toimiminen edellä mainituille lapsille oli S. Mannerheimille erittäin tärkeää, ja hän antoikin heille kaikkensa.

4.3 Vanhemmalla iällä

Sophie Mannerheimin vanhuutta varjosti Pariisin työmatkalta palatessa, Ruotsissa vuonna 1925 sattunut auto-onnettomuus, jossa hän sai selkärankamurtuman. Tästä hän ei enää koskaan kuntoutunut ennalleen. Loukkaantumisesta huolimatta S. Mannerheim jatkoi työtään ylihoitajattarena parhaansa mukaan seuraamalla ja järjestelmällä asioita. Hän teki vielä työmatkoja ulkomaillekin, muun muassa Pariisiin ja Lontooseen toimiessaan Punaisen Ristin liiton jäsenenä. Vuosi tästä eteenpäin S. Mannerheim sairastui kuumeeseen, jonka seurauksena hän joutui sairaalahoitoon Marian sairaalaan puoleksi vuodeksi. Täällä ollessaan Sophie Mannerheim sai umpisuolentulehduksen, ja hänet oli leikattava. (Edelfelt 1932: 269-270, 285; Tuulio 1948: 296, 304.) Hän sairasti lisäksi luultavimmin kroonista maksatulehdusta, vaikka tarkempaa taudinkuvaa ei tiedetä (Tuulio 1948: 321-322). Hänen terveydentilansa heikkeni jälleen nopeasti korkean kuumeen seurauksena vuoden 1928 alussa. Sophie Mannerheim kuoli pitkän sairastelun jälkeen 9.1.1928, 65-vuotiaana. (Forsius 1997: 1361.)

Sophie Mannerheim jätti testamentissaan suurehkon perinnön muun muassa Kenraali Mannerheimin lastensuojeluliitolle, sairaanhoitajattarien lepokotiyhdistykselle sekä Kirurgisen sairaalan palveluskunnan apurahastolle. Muun omaisuutensa hän testamenttasi lähipiirilleen, esimerkiksi huvilansa hän jätti holhokilleen Arne Ahlgrenille. (Tuulio 1948: 321). Hänet haudattiin Hietaniemen hautausmaan vanhalle puolelle näyttävän ja suuren hautakiven alle. Kuolinvuotenaan Sophie Mannerheimista julkaistiin useita muistokirjoitustyypisiä lehtiartikkeleita (kuvio 3), jotka käsittelivät suurelta osaa hänen elämänsä sekä uraansa sairaanhoidon parissa. Artikkelit julkaistiin hänen kuolemansa jälkeen. S. Mannerheimin kuolinilmoitus löytyy myös kymmenistä eri sanomalehdistä (kuvio 4). (Jägerskiöldin arkisto, kansio 7.)

Kuvio 3. Lehtiä vuodelta 1928, joista löytyy artikkeleita Sophie Mannerheimista. Kuva Kansallisarkistosta. (Epäilyt ja Hannu 2015.)

Kuvio 4. Sophie Mannerheimin kuolinilmoituksia sanomalehdissä. Kuva Kansallisarkistosta. (Epäilyt ja Hannu 2015.)

4.4 Luonteenpiirteet

Sophie Mannerheimia kuvataan aikalaislähteissä ja elämänkerroissa hyvin voimakas-
tahtoiseksi ja sinnikkääksi luonteeltaan. Hän oli jo lapsuudessaan impulsiivinen sekä
voimakastunteinen. Sophie Mannerheim oli päättäväinen, omistautuva sekä tunnollinen
kaikessa mihin ryhtyi. (Tuulio 1948: 43, 48.) Opettaminen oli suuressa roolissa S. Man-
nerheimin elämässä. Opettajan roolissa hän oli hyvin tiukka ja vaati oppilailtaan lähes
täydellisyyttä, niin opinnoissa kuin käytöstavoissa. Sophie Mannerheimin tunnuslau-
seena tunnetaankin sanonta ”vain paras on kyllin hyvää.” (Suomen Sairaanhoidajata-
ryhdistys 1898-1938. 1938: 7.)

Sophie Mannerheim halusi pitää etäisyyttä ihmisiin, etenkin vanhemmiten. Tämä saa-
tettiin välillä tulkita ylpeydeksi (Tallberg 1999: 82.) Jähmeästä olemuksestaan huolimatta
S. Mannerheimilla oli huumorintajua, joka näkyi arkipäiväisissä tilanteissa. Hän uskoi
opetustilanteissa huumoripitoiseen ojennukseen saarnaamisen sijasta. Hänen vahvuus-
tensa opettajana oli rakentavan palautteen antaminen sekä positiivisten että negatiivis-
ten asioiden osalta. Sophie Mannerheim arvosti ihmisissä nöyryyttä. Hän oli kuitenkin
myös äärettömän empaattinen, optimistinen, hyväsydäminen ja auttavainen. S. Man-
nerheim oli vähäosaisten puolestapuhuja ja oikeudenmukainen kaikessa mitä teki. Hän
piti elämänsä loppuun saakka sairaanhoitotyötä kutsumuksena ja halusi sen pohjautu-
van auttamisen haluun. (Tuulio 1948: 158-161; 333-334.)

5 Sophie Mannerheimin työura

5.1 Kirurgisen sairaalan ylihoitajatar

Sophie Mannerheimin suurena haaveena sairaanhoitajattarena oli perustaa oma koti-
sairaanhoito Porvoon kaupunkiin. Lupaa toiminnalle odottaessaan aukesi Helsingin
Kirurgisessa sairaalassa ylihoitajattaren paikka, jota hän haki ja haaveet omasta koti-
sairaanhoidosta vaihtuivat toisiin. (Tallberg 1999: 86.) Vapaaherratar Sophie Manner-
heim nimitettiin Helsingin Kirurgisen sairaalan ylihoitajattareksi alkuvuodesta 1904.
Lähes vastavalmistuneena sairaanhoitajana ilman vaadittavia sairaanhoitajatarkurssin
suorittamista Suomessa ja osaston- tai ylihoitajana toimimista kotimaassa, S. Manner-
heim sivuutti toisen hakijaehdokkaan Vera Stenbergin ja sai paikan. Sophie Manner-
heimin etuina hakuvaiheessa olivat hänen ammattitaitonsa, sivistyksensä sekä persoo-

nallisuutensa. Ennen viran alkamista hän teki opintomatkoja Keski-Eurooppaan ja Amerikkaan tutustuakseen alueen erilaisiin sairaaloihin sekä niiden toimintaan. Sophie Mannerheimin suomenkielen taito oli tässä vaiheessa vielä heikohko, joten hänen oli opiskeltava suomea voidakseen toimia ylihoitajattaren virassaan. Keski-Euroopasta palattuaan S. Mannerheim lähti opiskelemaan Pielisjärvelle, jossa hän asettui pastori Kyanderin perheeseen. Perheen, erityisesti sen lasten avulla hän oppi suomen kieltä, vaikkei koskaan täydellisesti. Ennen viran aloittamista hän käänsi englanninkieliset muistiinpanonsa oppilasajaltaan suomeksi, valmistautuen näin tulevaan työhön. Virallisesti Sophie Mannerheim aloitti ylihoitajattaren työnsä syyskuussa 1904. (Havanto 1989: 43; Tuulio 1948: 111-116, 120-121.)

Sophie Mannerheim sai työssään kokea vastarintaa sekä ennakkoluuloja vanhemmilta hoitajilta, jotka ajoittain suhtautuivat kielteisesti hänen Englannista tuomiinsa uusiin tuuliin (Tuulio 1948: 123). Sophie Mannerheim suhtautui työhönsä vakavasti, ja piti tiukkaa kuria sairaalassa. Työ oli Sophie Mannerheimin elämässä erittäin tärkeässä roolissa. Hän asui vaatimattomasti sairaalan tiloissa, jolloin pystyi koko ajan olemaan läsnä ja tavoitettavissa työpaikallaan. S. Mannerheim omistautui muiden auttamiselle muutenkin kuin sairaanhoitajan työssään. Hän auttoi vähäosaisempia muun muassa vaatettamalla ja opastamalla heitä. (Edelfelt 1932:160-161; Tuulio 1948: 178.)

Ylihoitajattarena toimiessaan Sophie Mannerheim osallistui osastojen päivittäiseen arkeen. Hän piti potilaiden hoidon toteutumisen valvomista henkilökunnan tarpeiden ohella hänen tärkeimpänä tehtävänä. Iltaisin hän jakoi yöhoitajattarille työtehtäviä ja aamuisin hän vastaanotti heidän raporttinsa. Sophie Mannerheim kiersi joka aamu osastoilla, jolloin hän näki mahdolliset ongelmat sekä oppi tuntemaan potilaita. (Tallberg 1999: 87.)

S. Mannerheim pyrki turvaamaan henkilökuntansa hyvinvointia erilaisin tavoin, kuten perustamalla sairaspukassan palveluskuntaa varten. Lisäksi hän osti Kauniaisista kesähuvilan Sairaanhoitajatyhdistyksen virkistyskäyttöön. Hän käytti paljon aikaa tämän ”Punaisen tuvan”, sisustamiseen, ja toivoi sen toimivan lomailukohteena sairaanhoitajattarille. (Tallberg 1999: 92.) S. Mannerheim oli valloittava persoona, joka teki vaikutuksen potilaiden lisäksi myös lääkäreihin ja saikin usein tahtonsa läpi uudistuksien suhteen. Ylihoitajattarena hän piti myös silmällä Kirurgisen sairaalan henkilökuntaa, niin hoitajia kuin muitakin työntekijöitä. Hän valvoi muun muassa keittäjien sekä siivoojien työn jälkeä. Esimerkiksi ruokalassa hän puuttui aina havaittuihin puutoksiin potilaiden ruoassa. S. Mannerheim kävi myös valvomassa pyykkihuollon sujumista.

Hän paransi myös muun henkilökunnan palkkausta, asumista sekä työaikoja. (Edelfelt 1932: 125, 135-137; Tuulio 1948: 129.)

Vapaaherratar Sophie Mannerheim pukeutui aina klassisen tyylikkäästi, myös työssään. S. Mannerheimin tyylistä kertoo myös hänen ylihoitajattaren pukunsa. Sophie Mannerheimin ylihoitajattaren puku (kuvio 5) vuosina 1904-1928 sisältää pitkään haameen ja lyhyen jakun tummansinistä villakangasta, valkoisen korkean irtokauluksen, valkoiset kalvosimet, valkoisen kovitetun päähineen, jossa tyllitöyhelöt ja nauhat, mustat nahkakengät ja harmaat sukat. (Hoitotyön koulutuksen museo 2015).

Kuvio 5. Ylihoitajattaren puvun jäljennös 1910-luvulta. Mallina Lea Hannu. Kuva Hoitotyön koulutuksen museosta. (Epäily ja Hannu 2015.)

5.2 Puheenjohtajana eri yhdistyksissä

5.2.1 Suomen Sairaanhoidajatyhdistys

Sophie Mannerheim valittiin kaksikielisen Suomen Sairaanhoidajatyhdistyksen (Sjuksköterskeföreningen i Finland) johtokuntaan 28.2.1905. Pian tästä johtokunnan sisällä tehtiin päätös S. Mannerheimin nimittämisestä yhdistyksen viidenneksi puheenjohtajaksi. Tässä tehtävässä hän toimi aina vuoteen 1926 asti, jolloin hän kieltäytyi ehdokkuudesta. Vuotta myöhemmin hänet valittiin yhdistyksen kunniapuheenjohtajaksi. Puheenjohtajakautta varjosti kieliriita suomen- ja ruotsinkielisten välillä. Suomen kielen kannattajat syyttivät S. Mannerheimia ruotsin kielen suosimisesta. Tämän seurauksena vuonna 1925 perustettiin suomenkielinen Suomen Sairaanhoidajatarliitto, johon enemmistö Suomen Sairaanhoidajatyhdistyksen jäsenistä siirtyi. (Forsius 1997: 1361.) Sophie Mannerheim oli tapahtuneesta kovin harmissaan ja toivoi, että sairaanhoidajien yhteenkuuluvuuden tunne olisi ollut suurempi asia kuin kieliriidat. (Sorvettula 1998: 157).

Sophie Mannerheimin ehdotuksesta sairaanhoidajattaret saivat ensimmäisen oman aikakauslehden nimeltään *Epione*, joka ilmestyi kaksikielisenä ensimmäisen kerran vuonna 1908. Myöhemmin lehteä julkaistiin kahtena erikielisenä painoksena, sekä suomen- että ruotsinkielisenä. *Epione*-lehti julkaistiin 12 kertaa vuodessa. (Louhiso 2015.)

Puheenjohtajana S. Mannerheim antoi myös ehdotuksen, että Suomen Sairaanhoidajatyhdistys alkaisi julkaisemaan oppikirjoja sairaanhoidajataroppilaille. Tämä toteutui vuonna 1910, kun Harald Fabritiuksen kirjoittama oppikirja *Männinskokroppens anatomi och fysiologi* (Ihmisruumiin anatomia ja fysiologia, suom. 1912) julkaistiin. Vuonna 1911 julkaistiin kirjasarjan toinen osa *Vård av små barn* (Pienten lasten hoito, suom. 1915). Vuonna 1912 Sophie Mannerheim osallistui kirjasarjan kolmannen osan, *Praktiska anvisningar och sjukvårdshandgrepp* (Käytännöllisiä ohjeita ja sairashoito-otteita) kirjoittamiseen. SSY julkaisi vuosina 1910-20 yhteensä 10 ruotsinkielistä ja 14 suomenkielistä oppikirjaa. (Louhiso 2015; Suomen Sairaanhoidajatyhdistys S.F.F. 1898-1938. 1938: 38-41.)

5.2.2 I.C.N. ja Pohjoismaiden Sairaanhoitajien yhteistoiminta

Vuoden 1907 Pariisin Kansainvälisen Sairaanhoitajatarliiton (I.C.N.) kongressissa Sophie Mannerheim nimitettiin liiton varapuheenjohtajaksi. Suomen Sairaanhoitajatarliiton yhdistys ei vielä tuolloin ollut Kansainvälisen Sairaanhoitajatarliiton jäsen, mutta pääsi liittymään siihen jo seuraavassa kongressissa vuonna 1909. (Tuulio 1948: 170-172.) Vuonna 1922 päätettiin seuraavan Kansainvälisen sairaanhoitajatarliiton yleiskokouksen järjestettävän Suomessa, jolloin S. Mannerheim valittiin liiton puheenjohtajaksi (kuvio 6). Tapana oli valita kokousta isännöivän maan sairaanhoitajatarjärjestön puheenjohtaja uudeksi presidentiksi. Tässä toimessa hän oli aina vuoteen 1925 saakka, jolloin yleiskokous pidettiin. Suomen yleiskokouksen jälkeen S. Mannerheim sai kunniapuheenjohtajan nimikkeen. (Forsius 1997: 1361; Suomen Sairaanhoitajatarliiton S.F.F. 1898-1938 1938: 64-65.) Sophie Mannerheimin tavoitteena puheenjohtajakaudellaan oli vahvistaa ICN-yhdistyksen jäsenmaiden välisiä siteitä sekä jakaa sairaanhoidollista osaamista kansainvälisellä tasolla. (Tallberg 1999: 93.)

Kuvio 6. Valokuva Eero Järnefeltin muotokuvasta. Ikääntynyt Sophie Mannerheim vuodelta 1922. Kuva Lastenlinnan museosta. (Epäily ja Hannu 2015.)

Sophie Mannerheim valittiin Pohjoismaiden Sairaanhoidajien yhteistoiminta - yhdistyksen varapuheenjohtajaksi vuonna 1920 liiton perustamishetkestä alkaen (Tallberg 1999: 92). Tässä tehtävässä hän oli vuoteen 1926 saakka, jonka jälkeen hän jatkoi yhdistyksessä kunniapuheenjohtajana (Svensk sjukskötersketidning 1928: 27). Sophie Mannerheim oli suomalaisen sairaanhoidon esikuva maailmalle, ja piti täten yllä kansainvälisiä suhteita. Suomen sairaanhoidajayhdistyksen puheenjohtajana toimiesaan hän matkusti eri maissa, kuten Ranskassa ja Yhdysvalloissa. (Edelfelt 1932: 223-225; Sorvettula 1998: 447.)

5.2.3 Muut yhdistykset

Sophie Mannerheim valittiin Punaisen Ristin Yhdistysten Liiton eli Liigan sairaanhoidajavaliokunnan puheenjohtajaksi vuonna 1924. Valiokunnan oli tarkoitus edistää Punaisen Ristin sairaanhoidajakoulutusta. S. Mannerheim oli erinomainen valinta valiokunnan puheenjohtajaksi, sillä olihan hänellä tuolloin jo kokemusta puheenjohtajana toimimisesta sekä Suomen Punaisen Ristin parissa työskentelystä. Puheenjohtajakaudellaan Sophie Mannerheim tutustui alkeellisempaan sairaanhoitoon vieraillessaan Kaakkois-Euroopan pakolaisleireillä. Lisäksi S. Mannerheim oli Suomen Punaisen Ristin keskuhallituksen jäsen ja toimi sen edustajana. (Jägerskiöldin arkisto, kansio 7; Sorvettula 1998: 190; Tuulio 1977: 38.)

Sophie Mannerheim toimi lisäksi Suomen Mielenterveysseuran varapuheenjohtajana vuosina 1917-1919, jonka jälkeen hän jatkoi hallituksessa aktiivisena mielenterveys työn kehittäjänä vuoteen 1925 asti. (Achté – Kivalo - Kauttu - Lahti - Vuoripalo 1989: 45, 245.)

5.3 Sota-aika

5.3.1 Ensimmäinen maailmansota 1914-1918

Sophie Mannerheim oli aktiivinen toimija myös Suomen Punaisessa Ristissä. Hänen veljensä C.G.E. Mannerheim oli järjestön puheenjohtaja sekä Suomen Punaisen Ristin sairaalan perustaja. Ensimmäisen maailmansodan puhjettua S. Mannerheim osallistui Punaisen Ristin kautta Venäjälle lähetettyjen ambulanssisairaaloiden työhön. Hän työskenteli sairaalatoiminnan johdossa järjestäen väliaikaisia sotasairaaloita venäläisil-

le haavoittuneille. Lisäksi hän organisoivat Helsingin Kirurgisen sairaalan järjestelyjä haavoittuneiden hoitamiseksi. (Korppi-Tommola 2015; Tallberg 1999: 87.)

Sotavuodet olivat Sophie Mannerheimille erityisen raskaat, sillä hänen isänsä menehtyi vuonna 1914 ja vain kolme vuotta myöhemmin hänen kasvattityttärensä Mimmi Davidsson. (Tuulio 1977: 37). Sophie Mannerheimille myönnettiin Annan Ritarikunnan mitali ensimmäisen maailmansodan haavoittuneiden hyväksi tehdystä työstä vuonna 1916 (Tuulio 1948: 206).

5.3.2 Suomen sisällissota 1918

Suomen sisällissodassa Sophie Mannerheim johti yhteistyössä ylilääkäri Richard Sieversin kanssa valkoisten puolen Suomenlinnassa sijaitsevaa vankileiriä hänen veljensä marsalkka Mannerheimin toimiessa valkoisten ylipäällikkönä. Hän työskenteli samaan aikaan myös työpaikallaan Helsingin kirurgisessa sairaalassa, jonne tuotiin paljon haavoittuneita, sekä valkoisia että punaisia. S. Mannerheimin johdolla heitä hoidettiin tasa-arvoisesti. (Korppi-Tommola 2015; Taipale 1987: 1284.)

Sophie Mannerheim hyväsydämyys näkyi sota-aikana myös vainajien kohtelussa. Hän piti huolta vainajien tunnistamisesta ja hoidosta etenkin, jos heillä ei ollut omaisia. (Edelfelt 1932: 209, Tuulio 1977: 37.) Sisällissodan jälkeen 1919 S. Mannerheim sairastui espanjantautiin, joka tuolloin levisi Helsingissä. Vuoden kuluttua tästä hän oli kuitenkin jo kunnossa ja valmis jatkamaan työtään. (Tuulio 1948: 232.)

5.4 Lasten terveyden edistäminen

5.4.1 Lastenlinna ja Kenraali Mannerheimin Lastensuojeluliitto

Vuonna 1918 Sophie Mannerheim perusti Lasten Linnan, jonka tarkoitus oli toimia aviottomien äitien turvapaikkana ja tukea heitä lastensa hoidossa ensikotityyppisesti. Taustalla oli huoli Suomen lasten tilasta sisällissodan aikana ja sen jälkeen. Lasten Linnassa oli tilaa 20 äidille ja heidän lapsilleen sekä oma osasto orpolapsille. Lasten Linna toimi aluksi Äidinhoitoa lapselle -nimisen yhdistyksen alaisena, jonka S. Mannerheim ystävineen oli perustanut vuonna 1917. (Parkkonen – Sinkari 1996: 10.) Myöhemmin Lasten Linna siirtyi osaksi Mannerheimin Lastensuojeluliittoa. Fyysisesti Las-

ten Linna sijaitsi Helsingin Kallion Toisella Linjalla, josta S. Mannerheim oli ostanut keräämillään varoillaan sekä Ruotsista saaduilla avustusrahoilla vanhan omakotitalon. Lasten Linnan ensimmäiset asukkaat olivat 24 lasta. (Arajärvi 1992: 637; Korppi-Tommola 1990: 20; Mannerheimin Lastensuojeluliiton historia 2015.) Lasten Linnassa työskenteli vakituisten sairaanhoitajien lisäksi lastenhoidon harjoituskurssia suorittavia henkilöitä (Lastenlinna 1937: 1). Nykyään tällä paikalla on Mannerheimin Lastensuojeluliiton keskustoimisto (Sintonen 23.3.2015).

Lastensuojeluliiton idea syntyi Sophie Mannerheimin ja arkkiaatri Arvo Ylppön yhteisestä huolesta Suomen lasten terveydentilasta. Keskustelua käytiin tuolloin heidän molempien työskennellessä Helsingin Kirurgisessa sairaalassa, jossa Ylppö oli amanuenssina S. Mannerheimin toimiessa paikan ylihoitajattarena. Keskustelua jatkettiin kirjeenvaihdon välityksellä Ylppön lähdettyä työskentelemään Saksaan, Berliinin Kaiserin Auguste Victoria Haus- sairaalaan. Tällöin he sopivat, että suomalaisia sairaanhoitajia lähetetään kyseiseen sairaalaan harjoittelemaan lastenhoitoa, sillä Suomessa ei tuolloin ollut mahdollisuutta erityiskoulutukseen sairaanhoitajana. Saksaan lähtivät sairaanhoitajat Frida Winter ja Toini Leikola. Suomeen palattuaan he työskentelivät Lasten Linnassa, Leikola sen ensimmäisenä johtajattarena. (Arajärvi 1992: 637; Korppi-Tommola 2015; Sintonen 23.3.2015.)

Arvo Ylppön palattua Saksasta takaisin Suomeen vuonna 1920, haluttiin hänet välittömästi Lasten Linnan lääkäriksi sekä vireillä olevan Lastensuojeluliiton johtoon. Pian tämän jälkeen myös C.G. E. Mannerheim lähti mukaan lastensuojeluhankkeeseen epäroinnistään huolimatta sisarensa S. Mannerheimin painostuksen vuoksi. (Arajärvi 1992: 637; Ylppö 1964: 110.)

Lastensuojeluliitto perustettiin virallisesti 4. lokakuuta vuonna 1920. Perustamisvaiheessa päävastuussa oli Sophie Mannerheim, joka toimi liiton puheenjohtajana ensimmäisen vuoden. Hän oli myös liittoneuvoston varapuheenjohtajana 1920-1928. Puheenjohtajana 1921 aloitti Arvo Ylppö, joka jatkoi luottamustehtävässään aina vuoteen 1960 saakka. Lastensuojeluliiton pääsihteerinä toimi kouluneuvos Erik Mandelin, joka oli ollut mukana hankkeessa alusta alkaen. Marsalkka Mannerheimin mukana olo innosti yhteiskuntaa, ja liitto sai useita lahjoituksia sekä muuta rahallista avustusta. Tämän johdosta yhdistys sai nimekseen Kenraali Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Myöhemmin nimi muuttui Mannerheimin Lastensuojeluliitoksi. Tätä nimeä liitto kantaa edelleen vuonna 2016. (Mannerheim 1951: 475; Mannerheimin Lastensuojeluliiton historia 2015; Ylppö 1964: 112.)

Sophie Mannerheimin jo aiemmin perustama Lasten Linna haluttiin mukaan Kenraali Mannerheimin Lastensuojeluliiton toimintaan. Lasten Linnan nimi muutettiin Lastenlinnaksi. Toiminta jatkui samassa rakennuksessa Kallion Toisella Linjalla. Uusi Lastenlinna vihittiin käyttöön 22.10.1921. Avajaisiin osallistuivat Sophie Mannerheimin lisäksi muun muassa Arvo Ylppö, Toini Leikola sekä Erik Mandelin (kuvio 7). Lastenlinnan toimintaa aloitettiin painottamaan kaikkien sairaiden lasten hoitoon. Sairaalan suurimmat potilasryhmät olivat kuitenkin keskokset sekä kehityshäiriöiset lapset. S. Mannerheimille oli tärkeää, että Lastenlinnan toiminnan alkuperäinen ajatus aviottomien äitien ja heidän lastensa tukemisesta säilyisi, ja näin tapahtui niin kutsutun äitikodin muodossa. (Korppi-Tommola 2015; Ylppö 1964: 115.) Äitikotitoiminnassa oli mukana 7-8 äitiä, jotka toimivat laitospulaisen tehtävissä. Omien lastensa imettämisen lisäksi nämä äidit luovuttivat ylimääräisen maitonsa äitikodin käyttöön. Näin vastasyntyneet, keskokset sekä sairaat lapset saivat maitoa ja äidit asuinpaikan sekä korvauksen työstään. (Lastenlinna 1937: 2.) Äidinhoitoa lapselle -yhdistys lopetti toimintansa ja lahjoitti Lastenlinnan rakennuksensa Kenraali Mannerheimin Lastensuojeluliitolle noin vuoden kuluttua Sophie Mannerheimin kuolemasta vuonna 1929. Testamentissaan S. Mannerheim jätti Kenraali Mannerheimin Lastensuojeluliitolle perinnön, josta perustettiin Sophie Mannerheimin rahasto. (Korppi-Tommola 1990: 57; Parkkonen – Sinkari 1996: 58.)

Lastenlinna ja Kenraali Mannerheimin Lastensuojeluliitto olivat uusi alku Suomen lasten terveydenhoidon kannalta monella tapaa. Tärkeimpänä päämääränä oli kohottaa lastenhoidon tasoa, jotta Suomen korkeat imeväis- ja lapsikuolleisuusluvut alenisivat. (Korppi-Tommola 1997.) Lastensuojeluliitto aloitti järjestämään Lastenlinnan tiloissa lastenhoito- ja huoltokursseja sairaanhoitajille, diakonissoille sekä kättilöille vuonna 1921. Ensimmäisen kurssin emäntänä toimi Sophie Mannerheim. Myöhemmin myös ilman pohjakoulutusta olevat henkilöt saivat osallistua kursseille. Tällä tavoin alkoi maamme lastenhoitajakoulutus. (Parkkonen – Sinkari 1996: 12; Sorvettula 1998: 121.) Myös Suomen ensimmäinen neuvola perustettiin Lastenlinnan tiloihin vuonna 1922. Lisäksi terveyssisäkkö koulutus aloitettiin Lastenlinnassa Kenraali Mannerheimin Lastensuojeluliiton toimesta vuonna 1924. Lastenlinna toimi Kallion Toisella Linjalla aina vuoteen 1948 asti, kunnes uusi Lastenlinna avattiin osoitteeseen Lastenlinnan tie 2. (Arajärvi 1992: 637; Mannerheimin Lastensuojeluliiton historia 2015.)

Kuvio 7. Uuden Lastenlinnan avajaiset vuonna 1921. Eturivissä vasemmalta professori Jaakko Gummerus, ylihoitajatar Sophie Mannerheim, kenraali C.G.E. Mannerheim, sairaanhoitajatar Toini Leikola, professori Arvo Ylppö sekä professori E.N. Setälä. Kuvassa myös kouluneuvos Erik Mandelin A. Ylpön takana. Kuva Lastenlinnan museosta. (Epäily ja Hannu 2015.)

5.4.2 Lapset Kirurgisessa sairaalassa

Suomen ensimmäinen sairaalakoulu oli suuri aikaansaannos, jonka Sophie Mannerheim toteutti ylihoitajattaren aikakaudellaan Helsingin Kirurgisessa sairaalassa. Hänen mielessään oli jo hetken ollut idea siitä, että lapsia täytyisi aktivoida ja virkistää oppimisen avulla. Toteutus tuntui kuitenkin hankalalta, kunnes eräs hänen sairaanhoitajattaristaan kutsui vastikään lastentarhanopettajaksi valmistuneen sisarensa Bärbi Lutherin opettamaan yhtä sairaalan lapsipotilaista. Muutkin lapset osoittivat kiinnostusta opettajarta kohtaan, jonka johdosta tämä marssi S. Mannerheimin puheille opetuksen aloituksen ehdottamiseksi. Tämä ehdotus tuli kuin pyynnöstä ja yhteistyössä he aloittivat sairaalakoulutoiminnan Kirurgisessa sairaalassa. (Tuulio 1948: 180-182.)

Sairaalakoulussa lapsipotilaille opetettiin kirjoittamisen ja lukemisen lisäksi muun muassa käsitöitä. (Tuulio 1948: 180-182). Toiminta perustui aluksi vapaaehtoisten lahjoi-
tuksiin sekä S. Mannerheimin omiin säästöihin. Valtion avustusta koulutoiminta sai vasta Sophie Mannerheimin viimeisenä elinvuotena. (Edelfet 1932: 147).

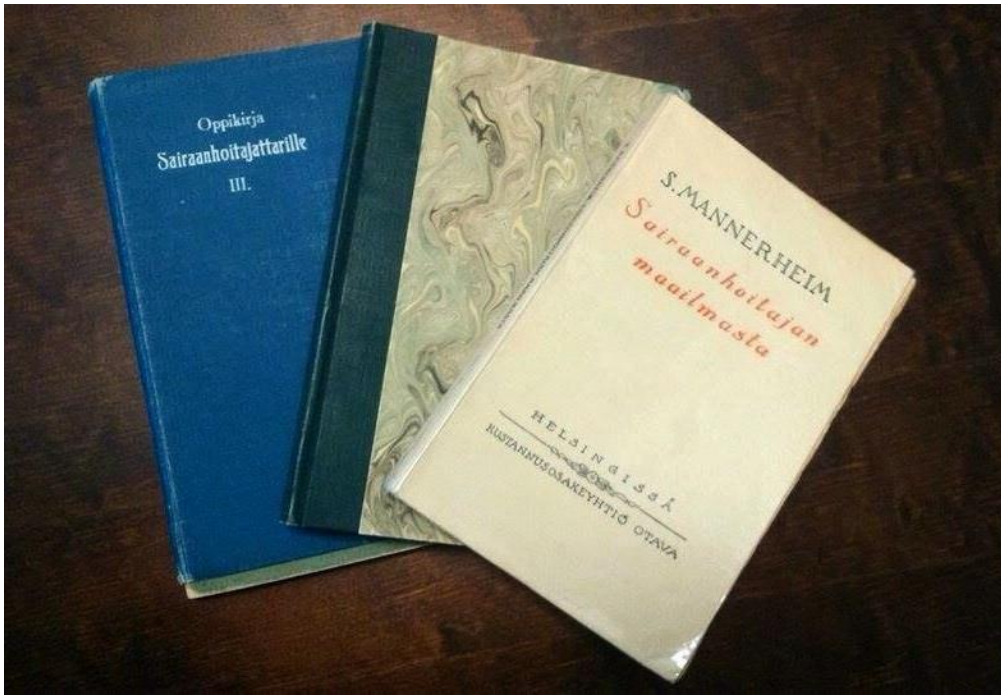
5.5 Kirjailijan ura

Sophie Mannerheim jakoi elämäntyönsä ja kokemuksensa myös kirjallisuutena. Nämä teokset olivat alkuperäisesti ruotsinkielisiä, mutta ne käännettiin myöhemmin suomeksi. Vuonna 1912 S. Mannerheim kirjoitti oppikirjan *Lärobok för sjuksköterskor III: Praktiska anvisningar och sjukvårdshandgrepp* yhdessä Harald Fabritiuksen ja Ellen Nylanderin kanssa. Oppikirja käännettiin suomeksi nimellä *Sairaanhoitajattarien oppikirja III: Käytännöllisiä ohjeita ja sairashoidollisia toimenpiteitä*. Kirja oli osa Suomen Sairaanhoitajatyhdistyksen julkaisemia oppikirjoja ja sitä käytettiin sairaanhoitajatarkoulutuksessa. (Fabritius – Mannerheim – Nylander 1912.)

Vuonna 1920 julkaistiin Sophie Mannerheimin muistelmat *Ur en sjuksköterskas värld*. Teos ilmestyi myös suomeksi nimellä *Sairaanhoitajan maailmasta*. Kirjassa Sophie Mannerheim kertoo muun muassa eräistä potilaistaan ja heidän kohtaloistaan. Kirjasta saadut tulot S. Mannerheim lahjoitti aikanaan Kirurgisen sairaalan siivoojattarien rahastolle. (Mannerheim 1920; Tuulio 1948: 133, 310.)

S. Mannerheim kirjoitti myös kertomuksen *Väinö: ett livsöde, Ur en sjuksköterskas värld II* (1926), joka ilmestyi suomeksi nimellä *Väinö: elämäntarina, Sairaanhoitajattaren maailmasta II*. Kirja on kaunokirjallinen kertomus hänen yhdestä holhokistaan, Väinö Villgrenistä. Teos on omistettu Mannerheimin Lastensuojeluliitolle. (Mannerheim 1926.)

S. Mannerheim kirjoitti edellä mainittujen teosten (kuvio 8) ohella myös monia muita kertomuksia, joita ei julkaistu. Näitä ovat muun muassa *Vanha puutarhuri*, *Isoäiti* sekä *Louhisaaren jouluku*. (Tuulio 1948: 311-313.) Lisäksi *Epione*-lehdessä julkaistiin useita Sophie Mannerheimin kirjoittamia artikkeleita vuosina 1908-1926 (Tallberg 2000).

Kuvio 8. Sophie Mannerheimin kirjoittamat teokset. Kuva Hoitotyön koulutuksen museosta. (Epäily ja Hannu 2015.)

5.6 Florence Nightingale -mitali

Sophie Mannerheimille myönnettiin ensimmäisenä suomalaisena Kansainvälisen Punaisen Ristin Florence Nightingale -mitali vuonna 1925, vain muutama vuosi ennen hänen kuolemaansa. Mitalin myöntämisen taustalla oli hänen elämäntyönsä sairaanhoidon parissa niin Suomessa kuin kansainvälisestikin. (Havu 2015).

Sophie Mannerheim toi suomalaista sairaanhoitoa näkyville myös ulkomailla, muun muassa osallistumalla aktiivisesti erilaisiin alan konferensseihin ympäri maailmaa. Hän toimi Kansainvälisen sairaanhoitajatarliiton puheenjohtajuuden lisäksi Pohjoismaiden Sairaanhoidajien yhteistoiminnan vara- ja kunniapuheenjohtajana sekä Kansainvälisen Punaisen Ristin Liigan sairaanhoitoasiain neuvottelukunnan puheenjohtajana. (Forsius 1997: 1361.) Näitä pidettiin korkeimpina asemina, joita sairaanhoitaja voi urallaan saavuttaa. Näin ollen Sophie Mannerheimilla oli merkittävä vaikutus sairaanhoitotyön kehittämisessä. (Tallberg 1999: 99.)

Vuosi Florence Nightingale -mitalin myöntämisestä Sophie Mannerheim vastaanotti presidentti Relanderilta Suomen Valkoisen Ruusun ansiomerkin (Tallberg 2000; Tuulio 1948: 283).

6 Sophie Mannerheim suomalaisen sairaanhoitotyön kehittäjänä

6.1 Sairaanhoitajattarien koulutuksen varhainen kehittäjä

Käänteentekevimmän vaikutuksen maamme sairaanhoitoon ja varsinkin sairaanhoitajakoulutukseen on kuitenkin jättänyt Sophie Mannerheim, voimakkaan ja määrätietoisen sairaanhoitajapersoonallisuuden rikas elämäntyö (Klami 1945: 3).

6.1.1 Oppilaskoulu

Sophie Mannerheim otti ensimmäisiä tärkeitä askeleitaan suomalaisen sairaanhoidon kehittäjänä Helsingin Kirurgisessa sairaalassa ylihoitajattarena toimiessaan. Hänen ensimmäisenä tehtävänä oli lähteä toteuttamaan valmistavaa koulutusta sairaanhoitajataroppilaille. Idean valmistavasta koulutuksesta hän oli saanut Englannista. S. Mannerheimilla oli opetussuunnitelma valmiina jo ennen idean toteuttamista. Hän toivoi koulutuksen pitävän sisällään sosiaalista työtä sekä ehkäisevää terveydenhoitoa, eikä ainoastaan tautioppia. Koulutuksessa opeteltaisiin myös erilaisia kädentaitoja tulevaa sairaanhoitajattaren koulutusta varten. (Havanto ym. 1989: 47.) Valmistava koulutus toteutui, kun 15.8.1906 avattiin Oppilaskoulu. (Suomen Sairaanhoitajataryhdistys S.F.F. 1898-1938. 1938: 33-35).

Oppilaskoulun johtajattareksi valittiin sairaanhoitaja Ellen Nylander (Edelfelt 1932: 158). Ensimmäiselle kahden kuukauden kestoiselle valmistavalle kurssille osallistui 12 suomenkielistä oppilasta. Alkuvaiheessa joka toinen kurssi oli suomenkielinen ja joka toinen ruotsinkielinen. Myöhemmin sekä kurssien että oppilaiden lukumäärät kasvoivat ja kurssien kestot pitenivät ensin kolmeksi, ja lopulta neljäksi kuukaudeksi. Sophie Mannerheim osallistui opetustyöhön valmistavan kurssin ensimmäisinä vuosina, jonka jälkeen hän siirtyi taka-alalle seuraamaan oppilaiden kehitystä ja opetuksen tasoa. (Suomen Sairaanhoitajataryhdistys S.F.F. 1898-1938. 1938: 33-36; Tuulio 1948: 152-153.)

Oppilaskoulun valmistava kurssi toimi alusta alkaen yhteistyössä oppilaskodin kanssa, jossa sairaanhoito-oppilaat asuivat koulutuksensa ajan. Valmistavan kurssin oppilaat asuivat koulun tiloissa, mutta eivät kuitenkaan oppilaskodissa, jonne pääsivät vasta ensimmäisen vuoden oppilaat. Kurssin lopussa oppilaat harjoittelivat Kirurgisessa sairaalassa ja Lastensairaalassa päivittäin parin tunnin ajan. Oppilaiden velvollisuuksiin kuuluivat opetuksen ohella erinäiset puhtaanapitotyöt. Valmistava kurssi päättyi tutkin-

toon, jossa arvioitiin oppilaan tietoja ja taitoja. Tämän jälkeen oppilaat olivat vielä koe-kuukaudella, jonka jälkeen he joko pääsivät varsinaisiksi oppilaiksi tai joutuivat jättämään koulutuksen. (Havanto ym. 1989: 48-51.)

6.1.2 Sairaanhoidajatkoulutuksen uudistukset

Sophie Mannerheimia voidaan pitää suomalaisen sairaanhoidajatkoulutuksen kehityksen äitinä. Asemansa ja voimakkaan luonteensa ansioista hän oli omalla aikakaudellaan vaikuttamassa lähes kaikessa koulutuksen kehitykseen liittyvässä toiminnassa. (Tuulio 1945: 150.) Kun S. Mannerheimin valittiin Kirurgisen sairaalan ylihoitajattareksi, oli sairaanhoidajia koulutettu Suomessa jo 15 vuotta. Koulutus kesti tuolloin vain kuusi kuukautta. (Sorvettula 1998: 65.) Tuolloin sairaanhoidajatkoulutuksella ei ollut vielä omaa virallista opetussuunnitelmaa, vaan sitä aloitettiin luomaan vasta Sophie Mannerheimin johdolla. Sairaanhoidajatkoulutusta järjestettiin myös Helsingin ulkopuolella lääninsairaaloissa, joissa koulutus oli huomattavasti heikompi tasoisempaa kuin Kirurgisessa sairaalassa ja Marian sairaalassa. (Tallberg 1999: 90-91.) Sophie Mannerheimilla oli suuri halu saada koulutus niin sanotun Florence Nightingalen mallin mukaiseksi korkeatasoiseksi, itsenäiseksi sekä perusteelliseksi. Hän halusi yhtenäistää maamme sairaanhoidajatkoulutusta. Tämän mallin mukaan tärkeää oli myös luoda yhteisöllisyyttä hoitajattarien välille. (Havanto 1989: 42-43.)

Sophie Mannerheimin ja Suomen Sairaanhoidajataryhdistyksen toimesta Helsingin Yleisen sairaalan kirurgian klinikan koulutusta valmistavan koulun jälkeen pidennettiin puolitoistavuotiseksi vuonna 1909. Kaksivuotiseksi koulutusta pidennettiin 1912. Koulutusta nimitettiin tuolloin Yliopiston sairaalain sairaanhoidajakouluksi. (Edelfelt 1932: 127; Havanto ym. 1989: 51-52.) Vuonna 1919 Helsingin sairaanhoidajatkoulutusta pidennettiin jälleen Sophie Mannerheimin ehdotuksesta kolmivuotiseksi. Kolmivuotinen koulutus piti sisällään valmistavan koulun sekä erikoistumisajan, joka kesti puoli vuotta. Muualla Suomessa tämän muutoksen aikaansaaminen kesti kaiken kaikkiaan 25 vuotta ja vaati S. Mannerheimilta pitkäjänteisyyttä. Lakiehdotus sairaanhoidajatkoulutuksen uudistamisesta kolmivuotiseksi hyväksyttiin vasta 1929, jolloin Sophie Mannerheimin kuolemasta oli kulunut puolitoista vuotta. (Suomen Sairaanhoidajataryhdistys S.F.F. 1898-1938. 1938: 6, 30-31.)

Sophie Mannerheimin toimesta muun muassa sairaanhoidajatkurssia Helsingissä pidennettiin niin, että oppilaat toimivat ensimmäisen vuoden koulutuksen jälkeen alihoi-

tajattarena puolen vuoden ajan. Myöhemmin tätä aikaa pidennettiin vuoden kestoiseksi. Ennen tätä muutosta osastonhoitajattarilla oli ollut apunaan suhteellisen kokemattomia oppilaita, mikä teki heidän työnsä raskaaksi. Myös oppilaat olivat kokeneet suoraan sairaanhoitajaksi siirtymisen haasteelliseksi niin lyhyen koulutuksen jälkeen. Uudistuksen myötä oppilaat saivat arvokasta kokemusta työelämästä ennen valmistumistaan sairaanhoitajiksi. (Tuulio 1948: 127)

Sophie Mannerheim halusi parantaa koko henkilökunnan työaikoja, etenkin oppilaiden, siten, että ne olisivat oppimisen kannalta ideaalisia. Tämän uudistuksen idea pohjautui englantilaiseen malliin. (Havanto 1989: 46.) Yövuorot olivat tärkeän uudistuksen kohteena. Muutoksen ideana oli, että yöhoitaja valvoisi aikaisemman yhden yön sijasta 1-3 kuukautta. Alihoitajattaret valvoivat kolme kuukautta, ja oppilaat kuukauden jaksoja. (Edelfelt 1932: 128.) Näin yöhoitajatar tottui valvomaan öisin ja lepäämään päivisin, minkä myötä myös potilasturvallisuus parani. Uudistusta vastaan taisteltiin aluksi laajasti, mutta pian se otettiin käyttöön kaikkialla Suomessa. (Havanto ym. 1989: 46.)

6.1.3 Jatkokoulutuksia sairaanhoitajattarille

Ensimmäiset sairaanhoito-oppilaat, jotka saivat erikoistua, valmistuivat vuoden 1914 sairaanhoitajatarkursilta. Vuonna 1919 erikoistumisopinnot sisällytettiin Helsingin Yleisen sairaalan opetussuunnitelmaan. Sairanhoitajattarien erikoistumiskoulutus eli jatkokoulutus oli yleensä kestoaltaan 3-12 kuukautta. Pisin kurssista oli leikkaussalityöhön erikoistuva kurssi. (Havanto ym. 1989: 52-54, 94.) Myöhemmin, vuonna 1924, Sophie Mannerheim aloitti terveystieteiden koulutuksen perustamassaan Lastenlinnassa. Terveystieteiden koulutuksen yhteydessä alkoi toimia myös muita koulutuksia, kuten jatkokoulutusta osastonhoitajattarille sekä lyhyemmän sairaanhoitajatar koulutuksen saaneille hoitajattarille. (Mannerheimin Lastensuojeluliiton historia 2015; Suomen Sairanhoitajattaryhdistys S.F.F. 1898-1938. 1938: 48.)

Sophie Mannerheim valitsi oppilaistaan parhaimmat kehittämään hoitotyötä edelleen (Sairanhoitajien koulutussäätiö 2015). Sophie Mannerheimin vuoden 1915 Kirurgin kurssi 36, jota kutsutaan myös ”tähtikurssiksi”, sisälsi useita tunnettuja nimiä. Kurssin 21 oppilaan joukossa olivat muun muassa Aino Durchman, Tyyne Luoma, Nanna Häll sekä Kyllikki Pohjola. Nämä naiset vaikuttivat jatkossa omilla tahoillaan vahvasti hoitotyön kehittämiseen maassamme. He myös vahvasti vaikuttivat sairaanhoitajien aseman parantamiseen. (Havu 2015.)

6.2 Helsingin yleisen sairaalan sairaanhoitajatkoulutuksen johtajat

Vapaaherratar Sophie Mannerheim toimi Helsingin yleisen sairaalan sairaanhoitajatkoulutuksen johtajattarena vuosina 1904-1928, ja oli neljäs johtajan virassa toimiva ylihoitajat. Erillistä sairaanhoito-opistoa ei tuolloin vielä ollut, vaan koulutus toteutettiin Kirurgisessa sairaalassa (kuvio 9). Kirurgisen sairaalan ylihoitajatattaret johtivat myös sairaanhoitajatkoulua. Sophie Mannerheim osallistui opetukseen opettamalla joitakin teoria-aineita. Päävastuu sairaanhoitajattarien koulutuksesta oli siis ylihoitajat, vapaaherratar Sophie Mannerheimilla sekä hänen johtamallaan Sairaanhoitajatar-yhdistyksellä, kunnes vuoden 1929 lakimuutoksessa valtio otti asian huolehdittavakseen. (Havanto ym. 1989: 20, 56-60.)

Sophie Mannerheimille esitettiin kutsu kehittää Ranskaan kansainvälinen sairaanhoitajatkoulu, jonka johtoon hän olisi itse asettunut. Hän olisi saanut tähän rahoituksen amerikkalaisilta lahjoittajilta. S. Mannerheimille myönnettiin myös virkavapaata kuudeksi kuukaudeksi suunnitelman toimeenpanoa varten, mutta haave ei kuitenkaan toteutunut sairastumisen takia. (Palmén 1933: 209; Tuulio 1977: 40.)

Kuvio 9. Sophie Mannerheim ja oppilaat vuonna 1905 Kirurgisessa sairaalassa. Kuva Hoitotyön koulutuksen museosta. (Epäily ja Hannu 2015.)

7 Sophie Mannerheim tänä päivänä

7.1 Museot

Sophie Mannerheimin jäämistöä hoitotyön näkökulmasta voi löytää tänä päivänä Metropolian Tukholmankadun toimipisteessä sijaitsevasta Hoitotyön koulutuksen museosta. Museossa on muun muassa hänen ylihoitajattaren pukunsa, hänen kirjoittamiaan kirjoja sekä valokuvia. Hoitotyön koulutuksen museosta löytyy myös paljon muuta S. Mannerheimin ajan hoitotyöhön liittyvää esineistöä sekä kirjallisuutta. Tukholmankadun toimipisteessä sijaitsee myös Sophie Mannerheim -sali (kuvio 10).

Kuvio 10. Sophie Mannerheim -sali Metropolian Tukholmankadun toimipisteessä. (Epäily ja Hannu 2015.)

Lastenlinnan museosta löytyy valokuvia Sophie Mannerheimistä sekä Lastenlinnan historiasta matkan varrelta. Kuvia on muun muassa Sophie Mannerheimista itsestään sekä Lastenlinnan avajaisista (kuviot 1, 3 ja 7). Museossa on myös muun muassa alkuperäinen Mannerheimin suvun kastemekko (kuvio 11), jonka suku on lahjoittanut museolle. Lastenlinnan museo on aikamatka Suomen lasten sairaanhoidon historiaan, jossa Sophie Mannerheimilla on ollut merkittävä rooli.

Kuvio 11. Alkuperäinen Mannerheim-suvun kastemekko, jonka suku on lahjoittanut Lastenlinnan museolle. Kuva Lastenlinnan museosta. (Epäily ja Hannu 2015.)

7.2 Sophie Mannerheimin koulu

Sophie Mannerheimin koulu perustettiin 1.8.2011, jolloin Haartmanin, Auroran sekä Lastenlinnan sairaalakoulut yhdistyivät. Koulussa opiskelee psykiatrisen hoidon piirissä olevia lapsia ja nuoria. Koulussa opintojaan suorittaa noin 160 lasta päivässä. Oppilaiden vaihtuvuus on suurta, sillä lapset käyvät koulua yhdestä päivästä useampaan vuoteen. (Autio – Lindqvist 23.3.2015.)

Koulu kantaa Sophie Mannerheimin nimeä lasten toiveesta. Lapset saivat äänestää nimeä uudelle koululle. Lopulta ehdolla nimeksi olivat Sophien koulu ja Mannerheimin koulu. Nimet päätettiin yhdistää Sophie Mannerheimin kouluksi. Vaikeissa tilanteissa olevat lapset olivat Sophie Mannerheimin auttamiskohde koko hänen elämänsä ajan, jonka vuoksi nimi on erittäin sopiva juuri tälle koululle. (Autio – Lindqvist 23.3.2015.)

Sophie Mannerheimin koulun arvoja ovat ahkeruus, rehellisyys, väkivallattomuus, oikeudenmukaisuus ja tavat. Nämä ohjaavat sekä oppilaita että koulun henkilökuntaa päivittäin. Nämä arvot näkyivät myös S. Mannerheimin työssä niin sairaanhoitajattarena, johtajattarena, opettajattarena, rehtorina kuin ylihoitajattarenakin. Hyvät käytöstavat olivat hänelle tärkeitä, ja on hienoa, että hänen nimeään kantava koulu noudattaa myös tätä arvoa opetuksessaan. (Autio – Lindqvist 23.3.2015; Sophie Mannerheimin koulun opetussuunnitelma 2011.)

Sophie Mannerheimin koulussa näkyy vahvasti käsillä tekeminen. Oppilaat piirtävät, maalaavat ja taiteilevat paljon. Myös musiikki on vahvasti läsnä koulun arjessa. Myös S. Mannerheimin ja Bärbi Lutherin perustamassa ensimmäisessä sairaalakoulussa 1900-luvun alkupuolella Helsingin kirurgisessa sairaalassa näkyi käsillä tekeminen vahvasti lasten arjessa. Koulun oppilaat tekivät esimerkiksi virkkuu- ja punontatöitä sekä erilaisia lahjoja perheilleen muiden oppiaineiden lomassa. (Tuulio 1948: 180-182.)

7.3 Juhlaraha

Lastenlinnan perustajajäsen Sophie Mannerheim on päässyt osaksi uuden lastensairaalan varainkeruuta. Uusi Lastensairaala tukiyhdistys 2017 ry yhdessä Suomen Rahapajan kanssa tekivät kampanjan uuden lastensairaalan varainkeräykseen; Sophie Mannerheim -juhlarahan, joka tuli myyntiin 2.4.2013. Juhlarahan tarkoituksena on kunniottaa Sophie Mannerheimin elämää sekä hänen työtänsä lasten terveyden edistämisen parissa. (Uusi Lastensairaala 2017.)

8 Pohdinta ja johtopäätökset

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli kuvata Sophie Mannerheimin työuraa samalla perehtyen hänen henkilöhistoriaansa. S. Mannerheim on työskennellyt merkittävien ja tunnettujen henkilöiden kanssa elämänsä aikana. Hän ei kuitenkaan itse ole yhtä tunnettu, vaikka hänen aikaansaannoksensa ovat merkittäviä. Tavoitteenamme oli saada Sophie Mannerheimin historiansa tapahtumat mahdollisimman tarkkaan ja kronologiseen järjestykseen, sekä tuoda hänen elämäntyönsä näkyvyyttä niin sairaanhoidonopiskelijoiden kuin muidenkin keskuudessa. Tässä mielestämme onnistuimme, sillä työmme luovutetaan Hoitotyön koulutuksen museon, Lastenlinnan museon ja Sophie Mannerheimin koulun käyttöön.

Opinnäytetyön teossa selvisi, kuinka monella taholla Sophie Mannerheim sai elämänsä aikana olla osallisena, ja kuinka suuri vaikutus hänen urallansa on ollut sairaanhoidon kehittymiseen Suomessa. Sophie Mannerheimin vaiherikas elämä oli myös täynnä vaikeuksia, joiden johdosta tästä sairaanhoidon uranuurtajasta kasvoi luja ja vaikutusvaltainen persoona. Vanhimpana tyttärenä hän kantoi jo varhain vastuuta nuoremmista sisaruksistaan. Myös muut perheen vaikeudet, kuten äidin sairastuminen ja isän lähtö kotoa varjostivat S. Mannerheimin varttumista nuorena naisena ja tekivät hänestä vahvan sekä ymmärtäväisen ihmisen. Saimme kokonaisvaltaisen kuvan siitä, kuinka Sophie Mannerheimin aikaansaamat muutokset näkyvät edelleen nykypäivän sairaanhoitajien työssä sekä koulutuksessa. Myös hänen työnsä lasten parissa elää edelleen Lastenlinnan, Mannerheimin Lastensuojeluliiton sekä Sophie Mannerheimin koulun muodossa.

Tämän opinnäytetyön perusteella voimme kertoa, että Sophie Mannerheim on hieno esikuva suomalaiselle sairaanhoitajalle ja omalla tavallaan myös tasa-arvon kasvot. Hän oli itsenäinen, elämänsä inhimillisyydelle omistanut nainen, joka pyrki määrätietoisesti tavoitteitaan kohti. Tämä on varmasti suuri syy siihen, että hän saavutti elämänsä aikana niin monia asioita. Tukholmankadun toimipisteen Hoitotyön koulutuksen museossa näkyy hänen muistonsa vahvana niin kirjallisuudessa, valokuvissa kuin vapaaehtoistyöntekijöiden tietämyksessä.

8.1 Opinnäytetyön julkaiseminen

Julkaisemme opinnäytetyömme Hoitotieteen historian seuran järjestämässä Sophie Mannerheim -päivässä, joka pidetään toukokuussa 2016. Kirjoitimme Sophie Mannerheimista myös artikkelin (kts. liite 3), joka pohjautuu opinnäytetyömme tietoperustaan. Artikkelin tehtiin yhteistyössä opinnäytetyön ohjaajiemme kanssa. Luovutamme opinnäytetyömme Hoitotyön koulutuksen museon, Lastenlinnan museon sekä Sophie Mannerheimin koulun käyttöön. Opinnäytetyömme on luettavissa Theseus-tietokannasta.

9 Kiitokset

Haluamme kiittää Lastenlinnan museonhoitaja Ari Sintosta yhteistyöstä opinnäytetyön teossa. Kiitämme myös Metropolian Hoitotyön koulutuksen museota, erityisesti sen vapaaehtoistyöntekijää Inkeri Havua tietojen oikeellisuuden tarkistuksesta. Kiitos kuu-

luu myös Sophie Mannerheimin koulun rehtori Marja-Liisa Autiolle ja apulaisrehtori Anna-Kaisa Lindqvistille haastattelusta. Kiitämme myös opinnäytetyön ohjaajia Marita Räsästä ja Anna-Kaisa Pienimaata. Lisäksi haluamme kiittää Lea Hannua ylihoitajattaren puvun kuvauksesta.

Eräs hänen hautajaisissaan pidetty puhe päättyi toivomukseen, että vapaaherratar Mannerheimin olemus ja elämäntyö aikojen kuluessa ”näkyisi koko kansallemme loistavana symbolina ja kannustimena jalompaan, sisäistyneempään ihmisyyteen”. Tämän toivomuksen toteutuminen olisi varmaan Sophie Mannerheimin elämäntyön kaunein hedelmä. (Tuulio 1948: 335 -336.)

Kuvio 12. Sophie Mannerheimin muotokuva vuodelta 1925. Kuva Hoitotyön koulutuksen museosta. (Epäilys ja Hannu 2015.)

Lähteet

Achté, Kalle – Kivalo, Erkki – Kauttu, Kyllikki – Lahti, Pirkko – Vuoripalo, Tytti (toim.) 1989. Yhdeksän vuosikymmentä mielenterveystyötä. Suomen Mielenterveysseura 1897-1987. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Arajärvi, Terttu 1992. Arvo Ylppö ja Lastenlinna. Suomen Lääkärilehti 47 (7). 637. <<http://www.fimnet.fi/cgi-cug/brs/artikkeli.cgi?docn=000000218> >.

Autio, Marja-Liisa 2015. Rehtori. Helsingin kaupunki, Sophie Mannerheimin koulu. Helsinki. Haastattelu 23.3.2015.

Edelfelt, Berta 1932. Sophie Mannerheim – elämäнкуvaus. Helsinki: Holger Schildts förlag.

Fabritius, Harald – Mannerheim, Sophie – Nylander, Ellen 1912. Käytännöllisiä ohjeita ja sairashoidollisia toimenpiteitä. Sairaanhoidajattarien oppikirja 3. Helsinki: Holger Schildt.

Forsius, Arno 1997. Sophie Mannerheim, Suomen sairaanhoidon uranuurtaja. Suomen Lääkärilehti 52 (11). 1361. <<http://www.fimnet.fi/cgi-cug/brs/artikkeli.cgi?docn=000007462>>.

Havanto, Aino Maria – Iivonen, Marja-Leena – Lahtiharju, Raili – Määttänen, Ritva – Sibenberg, Inkeri – Willman, Helvi (toim.) 1989. Helsingin sairaanhoito-opiston vaiheita sata vuotta. Mänttä: Mäntän Kirjapaino Oy.

Havu, Inkeri 2015. Vapaaehtoistyöntekijä. Metropolia, Hoitotyönkoulutuksen museo. Tiedonanto 19.5.2015.

Hirsjärvi, Sirkka – Remes, Pirkko – Sajavaara, Paula 2012. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Historiallinen analyysi 2015. Metodix. Verkkodokumentti. <http://www.metodix.com/fi/sisallys/01_menetelmat/01_tutkimusprosessi/02_tutkimisen_taito_ja_tiedon_hankinta/09_tutkimusmenetelmat/55_historiallinen_analyysi>. Luettu 13.8.2015.

Hoitotyön koulutuksen museo 2015. Metropolia Ammattikorkeakoulu. Verkkodokumentti. <<http://www.metropolia.fi/palvelut/hoitotyön-museo>>. Luettu 5.3.2015.

Jägerskiöld, Stig. Kansio 7. Kansallisarkisto. Helsinki.

Kalela, Jorma 2000. Historiantutkimus ja historia. Helsinki: Gaudeamus Kirja.

Klami, Aili 1945. Suomen Sairaanhoidajatarliitto 1925-1945. Helsinki: Kirjapaino Osakeyhtiö Sana.

Korppi-Tommola, Aura 1990. Terve lapsi - kansan huomen: Mannerheimin lastensuojeluliitto yhteiskunnan rakentajana 1920-1990. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Korppi-Tommola, Aura 1997. Ylppö, Arvo (1887-1992). Biografiakeskus. Suomen Kirjallisuuden Seura. Verkkodokumentti. <<http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/6543/>>. Luettu 8.5.2015.

Korppi-Tommola, Aura 2015. Arvo Ylppö: Arkkiatri 1887-1992. Verkkodokumentti. <http://www.ylppo.fi/sophie_mannerheim>. Luettu 5.3.2015.

Koskinen, Esa 2005. Kullalla kirjailtu elämä: Kamariherra Hjalmar Linder 1862-1921. Jyväskylä: Gummerus Oy.

Kuningas, Anne – Ojala, Minni 2015. Florence Nightingale -mitali : opintomatka Florence Nightingale -museoon. Opinnäytetyö. Helsinki: Metropolia Ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveysala. Hoitotyön koulutusohjelma.

Laki lääketieteellisestä tutkimuksesta 488/1999 § 6. Finlex. Verkkodokumentti. <<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990488>>. Luettu 19.5.2015.

Lastenlinna 1937. Esite. Helsinki: Töölö Lastenlinna.

Leino-Kilpi, Helena 2012. Hoitotyöntekijä ja tutkimusetiikka. Teoksessa Leino-Kilpi, Helena – Välimäki, Maritta 2012: Etiikka hoitotyössä. Helsinki: Sanoma Pro Oy. 360–377.

Lindqvist, Anna-Kaisa 2015. Apulaisrehtori. Helsingin kaupunki, Sophie Mannerheimin koulu. Helsinki. Haastattelu 23.3.2015.

Louhiso, Valborg 2015. Sjuksköterskeföreningen i Finland rf över 100 år. Sjuksköterskeföreningen i Finland rf. Verkkodokumentti. <<http://www.sffi.fi/index.php?page=sffihistorik>>. Luettu 8.5.2015.

Mannerheim, Gustaf 1951. Muistelmat I ja II. Helsinki: Otava.

Mannerheimin Lastensuojeluliiton historia 2015. Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Verkkodokumentti. <<http://www.mll.fi/mll/historia>>. Luettu 6.3.2015.

Mannerheim, Sophie 1920. Sairaanhoidajan maailmasta. Helsinki: Otava.

Mannerheim, Sophie 1926. Väinö: elämäntarina, Sairaanhoidajattaren maailmasta II. Helsinki: Holger Schildt.

Oranen, Raija 2011. Mannerheim ja naiset. Verkkodokumentti. <<http://raijaoranen.fi/sanastot/aihepiiri/mannerheim>>. Luettu 6.3.2015.

Palmén, A. J. 1933. Kirjanselostuksia. Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim (2). 209. <http://www.terveysportti.fi/d-htm/articles/1933_2_209-212.pdf>.

Parkkonen, Lea – Sinkari, Jari 1996. Pienten puolesta: Lastenlinna 75 vuotta. Helsinki: Uniacta.

Sairaanhoidajien koulutussäätiö 2015. Venny Snellman tunnustusapuraha – Venny Snellmans hederspris. Verkkodokumentti. <http://www.shks.fi/venny_snellman-tunnustusapuraha>. Luettu 5.5.2015.

Sintonen, Ari 2015. Museonhoitaja. Lastenlinnan museo. Helsinki. Tiedonannot 23.3 ja 8.5.2015.

Sophie Mannerheim -juhlaraha tukee uutta Lastensairaala. Uusi Lastensairaala 2017. Verkkodokumentti. <<http://uusilastensairaala2017.fi/se/aktuell/6/sophie-mannerheim--juhlaraha-tukee-uutta-lastensairaala>>. Luettu 23.3.2015.

Sophie Mannerheimin koulun opetussuunnitelma 2011. Sophie Mannerheimin koulu. Helsinki: Helsingin kaupunki.

Sorvettula, Maija 1998. Johdatus suomalaisen hoitotyön historiaan. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Suomen Sairaanhoidattajayhdistys S.F.F. 1898-1938. 1938. Helsinki: Frenckellin Kirjapaino Osakeyhtiö.

Svensk sjukskötersketidning 1928. (2). Föreningen Svensk Sjukskötersketidning. Stig Jägerskiöldin arkisto, kansio 7. Kansallisarkisto. Helsinki. 26-29.

Taipale, Ilkka – Taipale, Vappu 1987. Sodan kuva lääketieteellisissä lehdissä. Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim 103 (21). 1282-1289. <http://www.terveysportti.fi/d-hm/articles/1987_21_1282-1289.pdf>.

Tallberg, Marianne 1981. Sophie Mannerheim: en historisk beskrivning och analys av hennes verksamhet inom sjukvården och sjuksköterskeutbildningen åren 1904-1928. Helsingfors svenska sjukvårdinstitut. Helsinki.

Tallberg, Marianne 1999. Sophie Mannerheim (1863-1928) – sjukskötare – ledare. Teoksessa Alitalo, Ilkka – Ignatius, Jaakko – Leikola, Anto – Mattila, Bengt – Saxén, Leena – Strandberg, Hindrik – Tuovinen, Sirkka – Vuorinen, Heikki S. (toim.): Hippokrates: Suomen Lääketieteen Historian Seuran vuosikirja 16. Helsinki: Suomen Lääketieteen Historian Seura. 81-99.

Tallberg, Marianne 2000. Mannerheim, Sophie (1863-1928). Biografiakeskus. Suomen Kirjallisuuden Seura. Verkkodokumentti. <<http://www.kansallisbiografia.fi/libproxy.helsinki.fi/kb/artikkeli/3546>>. Luettu 13.8.2015.

Tallberg, Marianne 2006. Historiantutkimusmenetelmä. Teoksessa Paunonen, Marita – Vehviläinen-Julkunen, Katri: Hoitotieteen tutkimusmetodiikka. Helsinki: WSOY. 187-204.

Tarkiainen, Kari 2004. Jägerskiöld, Stig (1911-1997). Biografiakeskus. Suomen Kirjallisuuden Seura. Verkkodokumentti. <<http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/5672>>. Luettu 20.8.2015.

Tekijänoikeuslaki 404/1961 § 1 ja 43. Finlex. Verkkodokumentti. <<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1961/19610404>>. Luettu 19.5.2015.

Tuomi, Jouni – Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Vantaa: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tuulio, Tyyni 1945. Sairaanhoidattajan työn historia. Porvoo: WSOY.

Tuulio, Tyyni 1948. Vapaaherratar Sophie Mannerheim: Ihminen ja elämäntyö. 4. painos. Porvoo: WSOY.

Tuulio, Tyyni 1977. Sophie Mannerheim. Teoksessa Pohjanpalo, Suoma – Jääsalo, Tuulikki – Rantavaara, Irma (toim.): Suomalaisia vaikuttajanaisia. Porvoo: WSOY. 31-40.

Ylppö, Arvo 1964. Elämäni pienten ja suurten parissa. Porvoo: WSOY.

Kuvaluettelo

Kuvio 1. Sophie Mannerheim ja nuorempi sisarensa Eva Sparre-Mannerheim. Kuva Lastenlinnan museosta.

Kuvio 2. Sophie Mannerheim nuorempien sisarustensa keskellä. Kuva <http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Mannerheim_siblings.jpg>.

Kuvio 3. Eero Järnefeltin muotokuva Sophie Mannerheimista vuodelta 1922. Kuva Lastenlinnan museosta.

Kuvio 4. Sophie Mannerheimin kuolinilmoituksia sanomalehdissä. Kuva Kansallisarkistosta.

Kuvio 5. Lehtiä, joista löytyy artikkeleita Sophie Mannerheimista. Kuva Kansallisarkistosta.

Kuvio 6. Ylihoitajattaren puku 1910-luvulla. Kuva Hoitotyön koulutuksen museosta.

Kuvio 7. Uuden Lastenlinnan avajaiset vuonna 1921. Kuva Lastenlinnan museosta.

Kuvio 8. Sophie Mannerheimin kirjoittamat teokset. Kuva Hoitotyön koulutuksen museosta.

Kuvio 9. Sophie Mannerheim ja oppilaat vuonna 1905. Kuva Hoitotyön koulutuksen museosta.

Kuvio 10. Sophie Mannerheim -juhlasali Metropolian Tukholmankadun toimipisteessä.

Kuvio 11. Alkuperäinen Mannerheim-suvun kastemekko, jonka suku on lahjoittanut Lastenlinnan museolle. Kuva Lastenlinnan museosta.

Kuvio 12. Sophie Mannerheimin muotokuva. Kuva Hoitotyön koulutuksen museosta.

Haastattelukysymykset

Apukysymykset, joita käytettiin Sophie Mannerheimin koulun rehtori Marja-Liisa Aution ja apulaisrehtori Anna-Kaisa Lindqvistin haastattelussa. Haastattelu eteni avoimen keskustelun muodossa.

Milloin Sophie Mannerheimin koulu aloitti toimintansa?

Millaisia oppilaita koulussanne opiskelee?

Kuinka monta oppilasta koulussanne on?

Miksi koulun nimi on Sophie Mannerheimin koulu?

Näkyykö Sophie Mannerheim koulussanne tänä päivänä?

Tiedonhaku

Tietokanta Medic, hakusanana "Sophie Mannerheim".

Teoksen nimi	Tekijä	Julkaisutiedot
"Nya" brev från Sophie Mannerheim	Tallberg, Marianne	Vård i fokus 2010 vol. 27 no. 4 s. 22
Med en sjuksköterskas stolthet: Sophie Mannerheim, ett föredöme i mänsklig värdighet och stolthet	Allén, Sandra	Åbo Akademi, institutionen för vårdvetenskap 2006. 74 s. + liitteet Pro Gradu. Pro gradu -työ.
Simo Brofelt - kirurgi, Mannerheim-ristin ritari	Forsius, Arno	Suomen Lääkärilehti - Finlands läkartidning 2004 vol. 59 no. 49-50 s. 4893-4896. Biografia.
Sophie Mannerheim (1863-1928) - sjukskötare - ledare (English summary)	Tallberg, Marianne	Hippokrates 1999 vol. 16 s. 81-99
Sophie Mannerheim, Suomen Sairaanhoidon uranuurtaja	Forsius, Arno	Suomen Lääkärilehti - Finlands läkartidning 1997 vol. 52 no. 11 s. 1361
Sophie Mannerheim : aktuell ännu i dag	Louhisto, Valborg	Tehy 1994 vol. 14 no. 1 s. 18-19. Biografia.

Tietokannat Duodecim ja Suomen Lääkärilehti, hakusanana "Sophie Mannerheim".

Tietokanta	Teoksen nimi	Tekijä ja julkaisu vuosi
Duodecim	Huomioita Amerikan ja Englannin matkalta	Kallio, K. E. 1933
Duodecim	Kirjanselostuksia	Palmén, A. J. 1933
Duodecim	Pseudobulbaaripareesin hoito	Kosonen, Tapani 1965
Duodecim	Sodan kuva lääketieteellisissä lehdissämme	Taipale, Ilkka ja Vappu 1987
Suomen Lääkärilehti	Arvo Ylppö 27.10.1887-28.1.1992	Perheentupa, Jaakko 1992
Suomen Lääkärilehti	Arvo Ylppö ja Lastenlinna	Arajärvi, Terttu 1992
Suomen Lääkärilehti	"Kaikesta piti taistella" Aino Durchman muistelee sairaanhoitajakoulutuksen vaiheita	Kauttu, Kyllikki 1992
Suomen Lääkärilehti	Sophie Mannerheim, Suomen Sairaanhoidon uranuurtaja	Forsius, Arno 1997

Artikkeli

Sophie Mannerheim - suomalaisen sairaanhoidon uranuurtaja

Heidi Epäily, valmistuva sairaanhoitaja (AMK)
 Aura Hannu, valmistuva sairaanhoitaja (AMK)

Tänä Sairaanhoitajaliiton 90-juhlavuotena haluamme kertoa Sophie Mannerheimista, tuosta suomalaisen sairaanhoidon aikansa keulahahmosta, hoitotyön kehittäjästä sekä sairaanhoitajaryhdistyksen pitkäaikaisesta puheenjohtajasta, niin Suomessa kuin kansainväliselläkin tasolla.

Vapaaherratar Sophie Mannerheim, Marsalkka C.G.E. Mannerheimin sisar syntyi Helsingissä vuonna 1863. Kyllästyttyään hienostorouvan ja pankkineidin elämään, ja avioliitonkin kariuduttua hän lähti opiskelemaan sairaanhoitajan ammattiin Florence Nightingalen sairaanhoitajaroppilaitokseen Englantiin vuonna 1899, 35-vuotiaana.

Valmistuttuaan vaativasta koulutuksesta kiitettävien arvosanojen vuonna 1902 ja työskenneltyään hetken aluesairaanhoitajana, palasi hän Suomeen. Helsingin Kirurgisen sairaalan ylihoitajattaren virkaan hänet nimitettiin vuonna 1904. Tästä alkoi Sophie Mannerheimin taistelu suomalaisen sairaanhoidon paremman tulevaisuuden puolesta.

Sophie Mannerheimia voidaan pitää suomalaisen sairaanhoitajakoulutuksen kehityksen äitinä.

Asemansa ja voimakkaan luonteensa ansiosta hän oli omalla aikakaudellaan mukana vaikuttamassa lähes kaikessa koulutuksen kehi-

tykseen liittyvässä toiminnassa. Tärkeänä osana hän piti juuri koulutuksen kehityksen tarvetta. Ensimmäisen askeleen, jonka S. Mannerheim otti kehityksen suhteen, oli yhteisöllisyyden luominen hoitajattarien välille. Hän halusi, että sairaanhoitajatar-koulutus on itsenäinen sekä perusteellinen. Koulutusta pidennettiin Sophie Mannerheimin toimesta vähitellen, lopulta kolmivuotiseksi. Myös sairaanhoitajattarien harjoitteluaikaa aliohoitajattarina kenttätyössä pidennettiin puolivuotiseksi, jotta osastonhoitajat saivat pätevämää työvoimaa avukseen, ja oppilaat varmuutta työhönsä ennen valmistumistaan.

Sairaanhoitajattarien sekä oppilaiden työhyvinvointi oli Sophie Mannerheimille tärkeä asia. Hän teki muutoksia niin, että ne olisivat muun muassa oppimisen kannalta ideaalisempia. Yövuorot olivat tärkeän uudistuksen kohteena. Muutoksen ideana oli, että yöhoitaja valvoisi aikaisemman yhden yön sijasta 1-3 kuukautta. Aliohoitajattaret valvoivat kolme kuukautta, ja oppilaat kuukauden jaksoja. Näin yöhoitajatar tottui valvomaan öisin ja lepäämään päivisin, minkä myötä myös potilasturvallisuus parani. Uudistusta vastaan taisteltiin aluksi laajasti, mutta pian se otettiin käyttöön kaikkialla Suomessa.

Sophie Mannerheim toimi myös Helsingin sairaanhoitopiston rehtorina vuosina 1904-1928.

S. Mannerheim pyrki turvaamaan henkilökuntansa hyvinvointia erilaisin tavoin, kuten perustamalla sairasapukasan palveluskuntaa varten. S. Mannerheim oli valloittava persoona, joka teki vaikutuksen potilaiden lisäksi myös lääkäreihin ja saikin usein

tahtonsa läpi uudistuksien suhteen.

Sophie Mannerheimin saavutuksista suurimpia koulutuksen kehittämisen lisäksi olivat Lastenlinnan perustaminen Arvo Ylpön kanssa. Hän on myös Mannerheimin lastensuojeluliiton perustajajäsen.

Sophie Mannerheim aloitti terveysisäkouluksen perustamassaan Lastenlinnasairaalassa vuonna 1924. Myöhemmin terveysisäkouluksen yhteydessä alkoi toimia myös muita koulutuksia, kuten jatkokoulutusta osastonhoitajattarille sekä lyhemmän sairaanhoitajatar-koulutuksen saaneille hoitajattarille. Sairaanhoitajattarien erikoistumiskoulutus eli jatkokoulutus oli yleensä kestoltaan 3-12 kuukautta. Pisin kurseista oli leikkausosaluutyöhön erikoistuva sairaanhoitajattaren kurssi.

Sophie Mannerheim oli johtajana vaativa ja olemukseltaan jähmeä, mutta kuitenkin hän oli äärettömän hyväsydäminen ja huumorintajun omaava persoona.

Sophie Mannerheimin muistoa kunnioitetaan Metropolian Tukholmankadun toimipisteen Hoitotyön koulutuksen museossa, josta löytyvät muun muassa hänen ylihoitajattaren pukunsa, valokuvia sekä kirjallisuutta.

Hoitotyön koulutuksen museosta löytyy Sophie Mannerheimin lisäksi muiden historiallisten hoitotyön johtajattarien tarinoita. Museossa on laaja kirjo historiallista hoitotyön esineistöä ja kirjallisuutta. Sieltä löytyvät myös aikansa mukaisesti kalustettuja huoneita kuten rehtorin, oppilaan ja potilaan huoneet.